

5-6-2017

♪ Leerkracht mag ik overvliegen, ja of nee? ♪

Onderzoeksrapport naar het structureel betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling, van leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen, door de leerkrachten binnen basisschool 't Prisma in Doetinchem.

Marieke Eiting & Joyce Hoogsteder

OPLEIDING PEDAGOGIEK, HOGESCHOOL ARNHEM EN NIJMEGEN

KLAS: VH40

STUDENTNUMMER MARIEKE: 503426

STUDENTNUMMER JOYCE: 524746

♪ Leerkracht mag ik overvliegen, ja of nee? ♪

Onderzoek naar hoe de leerkrachten van 't Prisma in Doetinchem de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen structureel kunnen betrekken in hun besluitvorming.

Omslagfoto: *Topwijs.nl, z.d.*

3.0 Onderwijs

Het onderzoek is verricht ten behoeve van het studieonderdeel 'Onderzoek & Innovatie' van de opleiding Pedagogiek van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Basisschool 't Prisma in Doetinchem.

Contactgegevens:

Functie	Naam	E-mail
Auteur	Marieke Eiting	Marieke_eiting@hotmail.com
Auteur	Joyce Hoogsteder	Joycehoogsteder@live.nl
Opdrachtgever	Lilian Weenk	L.Weenk@GelderVeste.nl
Begeleider (2 ^e beoordelaar)	Mariska Gootzen	Mariska.gootzen@han.nl
1 ^e beoordelaar	Erik Siebenheller	Erik.Siebenheller@han.nl

Basisschool 't Prisma

Willy Brandtplein 4

7007 LA Doetinchem

Hogeschool Arnhem en Nijmegen - Faculteit Gezondheid, Gedrag & Maatschappij

Kapittelweg 33

6525 EN Nijmegen

Voorwoord

Datum: 5 juni 2017

Wij, Marieke Eiting & Joyce Hoogsteder hebben in opdracht van Hogeschool Arnhem en Nijmegen ons afstudeeronderzoek uitgevoerd op basisschool 't Prisma. Voor u ligt het onderzoeksrapport van het onderzoek naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen en hoe leerkrachten dit structureel mee kunnen nemen in hun besluitvorming.

Wij willen hiervoor graag alle leerkrachten bedanken voor het meewerken tijdens ons onderzoek. Hierdoor hebben we een goed beeld kunnen krijgen van de vraag en alle ideeën en verbeterpunten. Daarnaast willen we Ton van Rijn, Anita de Graaf en Ada Spek bedanken voor de interessante interviews die we met jullie mochten houden. Ook willen wij onze opdrachtgever Lilian Weenk bedanken voor de ondersteuning en de prettige begeleiding tijdens het schrijven van het onderzoeksrapport.

Tot slot bedanken wij Mariska Gootzen voor de begeleiding vanuit de opleiding.

Veel leesplezier,

Marieke Eiting & Joyce Hoogsteder

In het onderzoek wordt gesproken over de leerlingen. Hiermee worden zowel jongens als meisjes bedoeld. Vanwege de leesbaarheid wordt de leerling in de tekst aangeduid met 'hij'. Overal waar 'hij' of 'hem' staat kan ook 'zij' of 'haar' gelezen worden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	6
Hoofdstuk 1: Inleiding	8
1.1 Introductie van de praktijkorganisatie.....	8
1.2 Aanleiding praktijkonderzoek.....	9
1.3 Leeswijzer.....	9
Hoofdstuk 2: Probleemanalyse	10
2.1 Praktijkanalyse	10
2.2 Literatuuranalyse	16
2.3 Conclusie	23
2.4 Probleemstelling	24
Hoofdstuk 3: Methode van onderzoek	25
Hoofdstuk 4: Resultaten	30
4.1 Resultaat deelvraag 1	30
4.2 Resultaat deelvraag 2	32
4.3 Resultaat deelvraag 3	34
4.4 Resultaat deelvraag 4	36
4.5 Resultaat deelvraag 5	37
Hoofdstuk 5: Conclusies	39
5.1 Conclusie deelvraag 1	39
5.2 Conclusie deelvraag 2	40
5.3 Conclusie deelvraag 3	41
5.4 Conclusie deelvraag 4	42
5.5 Conclusie deelvraag 5	43

5.6 Conclusie onderzoeksvraag	44
5.7 Discussie	46
Literatuurlijst.....	49
Bijlage A: Verslag oriëntatiegesprek unit 1.....	52
Bijlage B: Verslag oriëntatiegesprek unit 2.....	53
Bijlage C; Verslag oriëntatiegesprek unit 3.....	54
Bijlage D: Voorbeelden perspectieven.....	56
Bijlage E: 10 bouwstenen kindgericht onderwijs.....	57
Bijlage F: Bestaande methodes.....	59
Bijlage G: Vragen enquête.....	60
Bijlage H: Interviewgide regisseurs.....	62
Bijlage I: Labels coderen.....	65
Bijlage J: Analysesets coderen.....	66
Bijlage K: Tijdpad onderzoek.....	71
Bijlage L: Logboek.....	73

Samenvatting

Achtergrond

Het onderzoek is uitgevoerd op basisschool 't Prisma in Doetinchem, in opdracht van L. Weenk. 't Prisma is onderdeel van scholengroep GelderVeste. Op 't Prisma wordt niet op de traditionele manier lesgegeven, maar wordt 3.0 onderwijs aangeboden.

De leerlingen op 't Prisma hebben de mogelijkheid om over te vliegen naar een hogere unit, wanneer het onderwijsaanbod in de volgende unit beter aansluit bij de behoeften van de leerling, mits ze hier zowel op cognitief als sociaal-emotioneel gebied aan toe zijn. Ieder kind moet de mogelijkheid hebben om op zijn eigen tempo zijn ontwikkeling te doorlopen.

Voor aanvang van het onderzoek verliep het proces van overvliegen niet altijd succesvol, mede omdat er binnen de school geen regels of richtlijnen zijn beschreven omtrent het overvliegen. Hierdoor was het voor de leerkrachten lastig om de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen mee te nemen in het proces van overvliegen.

Doelstelling en onderzoeksvraag

De doelstelling van het onderzoek was om de leerkrachten binnen 't Prisma kennis, inzicht en handvatten te bieden op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen.

Hieruit is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Hoe kunnen leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem structureel de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen, betrekken bij de besluitvorming bij het al dan niet laten 'overvliegen' van leerlingen?

Methode van onderzoek

Door literatuur- en praktijkonderzoek te doen is er inzicht verkregen in de onderwerpen overvliegen en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarnaast is er achterhaald waar de behoeften van de leerkrachten liggen.

Er is zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek uitgevoerd. Kwalitatief onderzoek is uitgevoerd door het afnemen van semi-gestructureerde interviews met respondenten binnen en buiten de school. Kwantitatief onderzoek heeft plaatsgevonden door het afnemen van enquêtes onder de leerkrachten, onderwijsassistenten en LIO-stagiaires binnen 't Prisma. Op een informatiebord in de teamkamer hebben zij hun ideeën rondom het betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling bij het overvliegen, kunnen delen. Om alle resultaten te verwerken zijn de interviews getranscribeerd, gefragmenteerd en gecodeerd en zijn de resultaten uit de enquêtes geanalyseerd.

Conclusies

Uit de verkregen resultaten zijn conclusies getrokken. Hieruit wordt duidelijk dat de leerkrachten behoefte hebben aan een hulpmiddel om inzicht te krijgen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van een leerling.

Deze conclusie heeft geleid tot aanbevelingen. Een aantal van deze aanbevelingen zijn uitgewerkt tot een product dat de leerkrachten in kunnen zetten om inzicht te krijgen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen om deze zo structureel te kunnen betrekken bij de beslissing of een kind er op sociaal-emotioneel gebied aan toe is om over te vliegen. Hierbij het belangrijk dat het passend is binnen het 3.0 onderwijs en de visie van 't Prisma. Het is belangrijk dat er met het hulpmiddel naar elke leerling individueel kan worden gekeken en dat ze niet aan de hand van een strak format met elkaar worden vergeleken.

Hoofdstuk 1: Inleiding

Het onderzoek is uitgevoerd op 't Prisma, onderdeel van scholengroep GelderVeste. Deze scholen zijn gevestigd in de omgeving van Doetinchem en Zutphen.

** In het onderzoek wordt basisschool 't Prisma aangeduid als 't Prisma.*

Alle basisscholen in Nederland, dus ook 't Prisma, vallen onder de wet op het primaire onderwijs. Een van de uitgangspunten binnen deze wet is dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces moeten kunnen doorlopen. Het onderwijs wordt hierbij afgestemd op de voortgang van de ontwikkeling van de leerling (ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijkserelaties, 2017). Het verschil in leertempo en uiteenlopende interesses van de leerlingen zijn binnen het onderwijs van 't Prisma belangrijke uitgangspunten (Prisma, z.d.). Hier wordt door de leerkrachten op ingespeeld.

1.1 Introductie van de praktijkorganisatie

1.1.1 Scholengroep GelderVeste

Scholengroep GelderVeste wil kinderen zo goed mogelijk voorbereiden op het leven in de 21ste eeuw. Dit betekent dat het voor de leerlingen belangrijker is om kennis daadwerkelijk te kunnen toepassen dan het alleen te bezitten (GelderVeste, z.d.). Het onderwijs binnen de GelderVeste-scholen speelt hierop in door talenten te herkennen, erkennen en ontwikkelen. Met dit onderwijs proberen ze het maximaal haalbare niveau uit het kind te halen op cognitief, sociaal-emotioneel, motorisch en creatief vlak. Binnen GelderVeste wordt er gebruik gemaakt van een zorgschil. De ondersteuning die geboden kan worden door de coaches en begeleiders is zeer divers: van hoogbegaafdheid, vormen van autisme en fysieke handicaps, tot zaken die spelen in de thuissituatie (GelderVeste, z.d.).

1.1.2. Basisschool 't Prisma

Om het maximaal haalbare niveau te halen, wil 't Prisma de leerlingen blijven uitdagen. 't Prisma werkt daarom met units¹. De leerlingen kunnen hier leren van anderen en elkaar helpen. Doordat een unit uit maximaal 100 leerlingen mag bestaan, blijft er voor de kinderen de mogelijkheid om alle andere leerlingen bij naam te kennen en dus iemand op te zoeken waar de leerling het beste mee samen kan werken (Prisma, z.d.). Volgens de opdrachtgever van dit onderzoek, voormalig leerkracht binnen unit 3 en onderwijskundig leider van 't Prisma, komt het voor dat leerlingen geen uitdaging meer zien of niet op hun plek zitten in hun huidige unit. Om deze leerlingen toch een ononderbroken ontwikkelingsproces te

¹ Elke unit bestaat uit (een deel van) een verdieping, bestaande uit grote, open ruimtes die met elkaar in verbinding staan en allemaal hun eigen functie hebben. Hier kunnen de leerlingen samen of alleen werken aan hun opdrachten en taken.

Leerjaar 1, 2 en 3 vormen samen unit 1; leerjaar 4, 5 en 6 vormen samen unit 2 en leerjaar 7, 8 en 8+ zijn unit 3.

kunnen bieden, is er de mogelijkheid om door het jaar heen naar een hogere unit te gaan als de leerkrachten denken dat de leerling daar aan toe is. Een leerling vliegt over wanneer het onderwijsaanbod in een volgende unit beter aansluit bij zijn behoeften en wanneer hij er zowel op cognitief als op sociaal-emotioneel gebied aan toe is (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017). Dit wordt binnen 't Prisma overvliegen genoemd. In het onderzoek zal daarom deze term aangehouden worden.

1.2 Aanleiding van het praktijkonderzoek

In opdracht van L. Weenk, onderwijskundig leider, wordt dit praktijkonderzoek uitgevoerd. De aanleiding voor dit onderzoek is, dat er binnen 't Prisma steeds meer leerlingen zijn die in aanmerking komen om over te vliegen. Hierdoor valt het op dat dit proces niet altijd succesvol en efficiënt genoeg verloopt (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017). Een van de mogelijke oorzaken hiervan kan zijn dat er geen duidelijke richtlijnen zijn voor het overvliegen in relatie met de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. De leidende vraag in het onderzoek is: Hoe zien we wanneer een kind er op sociaal- emotioneel niveau klaar is om over te vliegen (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 3 februari 2017).

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksvraag verder toegelicht in de probleemanalyse. De probleemanalyse bestaat uit een analyse vanuit de praktijk en een literatuurstudie. In deze analyse wordt er vanuit diverse invalshoeken en visies naar het praktijkprobleem gekeken en worden er verschillende bronnen geraadpleegd, om zo een zo goed mogelijk beeld te kunnen vormen. Uit de analyse komt een conclusie. Vanuit die conclusie wordt de probleemstelling geformuleerd in een vraagstelling en doelstelling. In hoofdstuk 3 staat de methode van onderzoek, waarin wordt beschreven op welke manier er antwoord wordt gegeven op de deelvragen. In hoofdstuk 4 worden de resultaten beschreven die uit het onderzoek zijn gekomen, waarna in hoofdstuk 5 de conclusies wordt beschreven en aanbevelingen worden gegeven. In hoofdstuk 6 staat de discussie beschreven en worden er suggesties gegeven voor een eventueel vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 2: Probleemanalyse

In dit hoofdstuk is de probleemanalyse weergegeven. Te beginnen met de analyse in de praktijk. Om een beeld te krijgen van het probleem in de praktijk, is er gedurende het onderzoek vanuit meerdere perspectieven naar het probleem gekeken. Hiervoor zijn er diverse leerkrachten op een semi-gestructureerde manier bevraagd. Het voordeel hiervan is dat respondenten zelf op onderwerpen in kunnen gaan. (Donk & Lanen, 2012). Zo wordt er een goed beeld gecreëerd van de vraag. Dit beeld wordt betrouwbaarder wanneer de leerkrachten de mogelijkheid hebben om vrijuit te spreken. Het verslag van de gesprekken zijn terug te vinden in de bijlage A t/m C. Vervolgens is er een analyse in de literatuur uitgevoerd waarin de vorm van onderwijs en de sociaal-emotionele ontwikkeling staat beschreven.

2.1 Praktijkanalyse

2.1.1 Visie op het onderwijs

't Prisma heeft een vernieuwende visie op onderwijs, ook wel het herontwerp van het primaire onderwijs genoemd (Ros, 2005). Dit onderwijs is opgericht door Ton van Rijn in samenwerking met de KPC groep en Signum. Signum is een schoolbestuur in 's-Hertogenbosch (Ros, 2005). Het herontwerp is terug te zien in 3.0 scholen. Wittering.nl is de eerste 3.0 school in Nederland. Ton van Rijn was hier destijds directeur. Daarna heeft hij De Zonneboom (ook aangesloten bij scholengroep GelderVeste) en 't Prisma begeleidt in het kantelproces² van traditioneel onderwijs naar 3.0 onderwijs. Op een 3.0 school worden kinderen klaargestoomd voor het werken en leven in de 21ste eeuw. Er wordt verwacht dat ze mondig, innovatief, zelfstandig en initiatiefrijk zijn (GelderVeste, z.d.). Daarnaast wordt er beter en gericht gekeken naar het kind. 't Prisma werkt volgens veel uitgangspunten die aansluiten bij de visie van het kindgericht onderwijs (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017). Hier wordt in de literatuuranalyse uitgebreider op in gegaan. 3.0 scholen werken allemaal volgens dezelfde visie maar iedere school heeft de vrijheid om het onderwijs in te vullen naar behoefte van de leerlingen binnen de school (GelderVeste, z.d.).

2.1.2 Traditioneel versus 3.0 onderwijs

Het traditionele klassikale onderwijs voldoet niet meer aan de eisen van de tegenwoordige maatschappij (GelderVeste, z.d.). Op 't Prisma geven de leerkrachten les in units in plaats van klassen en naast de algemene vakken zoals rekenen en taal is het onderwijs aan de hand van kernconcepten³ vormgegeven. Leerlingen zijn (mede)verantwoordelijk voor hun

² Omslagproces waarin de school van traditionele (klassikale) manier van onderwijs over gaat in het vernieuwende 3.0 onderwijs.

³ De kernconcepten zorgen voor de verbinding tussen de leerstof. Kernconcepten zorgen voor inzicht in jezelf, de directe sociale en fysieke omgeving en inzicht in de 'grotere' wereld, afhankelijk van de ontwikkelfase waarin het kind zich bevindt. Ze

eigen leerproces en het plannen van hun werkzaamheden gedurende de dag. Er wordt de leerlingen geleerd om mede-eigenaar te zijn van hun eigen ontwikkeling en zelfstandig te worden in het uitvoeren van hun taken en het sturen van hun eigen ontwikkeling (Prisma, z.d.). Door middel van deze manier van werken is goed te zien wanneer leerlingen meer uitdaging nodig hebben op sociaal-emotioneel en/of op cognitief gebied. Zo kan er gericht ingespeeld worden op de behoeften van de leerlingen. Dit kan betekenen dat een leerling beter past in een andere unit. Het is belangrijk dat leerkrachten hierop inspelen, door de kinderen die voorlopen of niet op hun plek zitten binnen hun huidige unit, te laten overvliegen. (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017).

2.1.3 Het proces van overvliegen

Overvliegen is een proces waarbij leerlingen eerder dan gepland doorstromen naar de volgende unit. Dit gebeurt bij leerlingen waarvan de leerkrachten het idee hebben dat ze meer uitdaging of aansluiting hebben in de volgende unit. Dit wordt eerst met de leerkrachten binnen de unit besproken. Wanneer er leerlingen in aanmerking komen om over te vliegen wordt er door de onderwijskundig leider en de regisseurs van beide units besproken of dit mogelijk is. Wanneer dit het geval is wordt er een afspraak ingepland met ouders. De vermoedens dat het beter is voor de leerling om over te vliegen, worden dan met de ouders besproken. Er wordt een termijn van vijf weken afgesproken waarin het kind mag wennen in de volgende unit en waar er door de leerkrachten gericht geobserveerd wordt of het kind toe is aan deze stap. Na deze periode wordt er in gesprek met ouders geëvalueerd en wordt er een definitieve keuze gemaakt of de leerling over gaat vliegen of niet. Sinds het overvliegen binnen 't Prisma is gestart zijn er 25 leerlingen geweest die gedurende het schooljaar naar een hogere unit zijn overgevlogen. (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017).

Volgens de opdrachtgever moet er gedurende het proces van overvliegen worden gekeken naar de cognitieve ontwikkeling en de sociaal-emotionele ontwikkeling. De cognitieve ontwikkeling is meetbaar door middel van toetsen die aantonen dat de leerlingen voldoende kennis en vaardigheden beheersen om naar de volgende unit te gaan. Daarnaast kunnen de leerlingen die overvliegen ook in de lesstof en werkboeken van een lager leerjaar blijven werken (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017). In het onderzoek ligt de vraag bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen die overvliegen. In een gesprek met de leerkrachten van unit 1 en unit 2 werden veelal cognitieve vaardigheden benoemd, als doorslaggevende factor in het besluit. De sociaal-emotionele ontwikkeling werd hierbij weinig benoemd. Op de website van 't Prisma staat echter alleen beschreven dat een leerling

vormen het hart van de leerstof, omdat kinderen eerst moeten begrijpen hoe iets werkt, waar de verbanden liggen. De kernconcepten zijn onder te verdelen in de gebieden mens en maatschappij en natuur en techniek ('t Prisma, 2016).

overvliegt als het aanbod beter past bij zijn sociaal-emotionele ontwikkeling en interesses (Prisma, z.d.). Maar de leerkrachten zijn nog erg gericht op de cognitieve ontwikkeling van de leerling. De werkhouding en het vermogen om goed te kunnen plannen is ook erg belangrijk, vertelt de regisseur van unit 2 (J. Hulst, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017). De sociaal-emotionele ontwikkeling wordt hier minder in meegenomen. Zo geeft hij ook aan dat ze de leerlingen die een goede werkhouding hebben en meer werk aan kunnen zonder veel ondersteuning door laten gaan naar de volgende unit (J. Hulst, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017).

Op dit moment zijn er rondom het volgen van de sociaal-emotionele ontwikkeling geen specifieke richtlijnen. Dit kan een oorzaak zijn waardoor de leerkrachten niet gestructureerd handelen en vaak ook niet weten waar ze precies op moeten letten op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 9 februari 2017). Als gevolg hiervan wordt de beslissing of een leerling kan overvliegen door de leerkrachten binnen de unit vaak op gevoel gemaakt, of alleen op basis van de cognitieve prestaties van de leerling. Hierdoor hebben de leerkrachten niet altijd een duidelijk beeld gevormd van de leerling die in aanmerking komt om over te vliegen. Volgens L. Weenk is er vaak onduidelijkheid op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Het probleem wat kan ontstaan is dat de leerling in de volgende unit geen aansluiting kan vinden bij zijn nieuwe klasgenoten en hierdoor geen contact durft te leggen, waardoor hij kan worden buitengesloten, of niet goed mee kan komen in de structuur van de unit. Dit zijn vaak redenen waardoor een leerling zich niet optimaal kan ontwikkelen binnen zijn nieuwe unit (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 9 februari 2017). Daarnaast hebben de leerkrachten bij de eerste overvliegers de ouders veel inbreng gegeven in het proces van overvliegen. Zo werd er ingegaan op alle wensen van ouders, wat volgens de leerkrachten niet altijd goed uitpakte voor de leerling. In het perspectief van ouders in paragraaf 2.1.8 wordt hier een voorbeeld van beschreven. Hoeveel er wordt ingegaan op de wensen van de ouders verschilt per leerkracht, wat ook voor verschil in het overvliegproces zorgt. (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 9 februari 2017).

2.1.4 Wat is er al gedaan met betrekking tot het probleem

Op 't Prisma wordt sinds schooljaar 2014/2015 gewerkt volgens het 3.0 onderwijs. Dit heeft ervoor gezorgd dat het onderwijs volledig opnieuw ingericht moest worden. Dit is nog steeds een langdurig proces van evalueren, afstemmen en verbeteren of vernieuwen. De prioriteit hierin lag voornamelijk op het creëren en herstructureren van de leeromgeving en het vinden van een balans voor de leerkrachten, leerlingen en hun ouders. Mede hierdoor is er nog geen eenduidige procedure waar alle leerkrachten binnen 't Prisma op terug kunnen vallen en die als houvast functioneert (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 7 februari 2017)

Ondanks dat ze al 3 jaar werken met het 3.0 onderwijs, is er op 't Prisma in 2016 pas gestart met het overvliegen naar een volgende unit. Tijdens het eerste moment van overvliegen hebben de leerkrachten ervoor gekozen om een grote groep leerlingen van unit 2 mee te laten draaien in unit 3, om zo te zien of zij aansluiting hadden bij de andere leerlingen en het werktempo en niveau aan konden. Vervolgens mocht de helft van deze leerlingen overvliegen. Voor de leerlingen die niet over mochten vliegen, voelde de wenperiode in unit 3 als het doen van een examen, waar ze uiteindelijk in zijn gefaald. De leerlingen hadden het gevoel dat ze extra hun best moesten doen om te bewijzen dat ze het konden, terwijl dit niet de bedoeling is van het overvliegen. Het doel van het overvliegen is, dat kinderen zich beter op hun plek voelen in de volgende unit en dat het niveau van de unit beter aansluit bij de leerling. De leerkrachten hebben deze situatie ook als onprettig ervaren. Om die reden is er sindsdien voor gekozen om de leerlingen individueel of in kleine groepjes (van maximaal drie leerlingen) over te laten vliegen. Ook hadden de leerkrachten bij de eerste overvliegers afgesproken om de tijd in de volgende unit op te bouwen. De eerste week gingen de overvliegers één uur naar de volgende unit en de week daarop één dag enzovoort. Dit heeft bij beide partijen voor veel onrust en onduidelijkheid gezorgd. Nu is er besloten dat de woensdag een vaste dag wordt voor het wennen. Deze wenperiode bestaat uit vijf weken. Voorheen was dit tien weken maar dit is veranderd, omdat het een te lange periode was en dat ten koste ging van het werk van de leerling in de huidige unit (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 7 februari 2017). In de wenperiode mag de leerling een aantal instructies van de basisvakken, zoals taal, spelling of rekenen, meedoen in de volgende unit. Deze instructies en momenten verschillen per leerling. Na het invoeren van deze nieuwe aanpak zijn er nog geen leerlingen overgevlogen (L. Weenk, persoonlijke mededelingen, 7 februari 2017).

2.1.5 Wie ervaren het als een probleem?

De leerkrachten ervaren dit als een probleem, omdat het de bedoeling is dat steeds meer leerlingen gaan overvliegen en er geen duidelijke richtlijnen zijn voor het betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling in het overvliegproces. Hierdoor wordt er veel op gevoel beslist of een leerling het overvliegen op sociaal-emotioneel niveau aan kan. Wat opviel tijdens de oriëntatiegesprekken met leerkrachten, was dat ze vragen over de sociaal-emotionele ontwikkeling veelal beantwoordde met cognitieve aspecten. Ook komt er veel druk op hun schouders terecht, omdat de nieuwe overvliegers veel steun en begeleiding vragen naast de gewone begeleiding van de grote unit, verteld de regisseur van unit 2 (J. Hulst, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017).

2.1.6 Waar doet het probleem zich voor?

Het probleem doet zich voor binnen alle units. In unit 1 en 2 moeten de leerkrachten de procedure van het overvliegen opstarten. De leerkrachten in unit 2 en 3 ontvangen leerlingen

die overgevlogen zijn en die goed moeten kunnen landen in hun nieuwe unit. Unit 2 heeft hier het meeste last van, omdat zij leerlingen moeten ontvangen en er ook voor moeten zorgen dat leerlingen goed terecht komen in de volgende unit. Daarnaast wordt er door de leerkrachten uit unit 2 aangegeven dat de communicatie met de andere units niet altijd goed verloopt met betrekking tot de overvliegers. Hierdoor komt het voor dat niet alle leerkrachten op de hoogte zijn van de afspraken die gemaakt zijn met de andere units.

2.1.7 Welke scholen werken ook op deze manier?

Binnen GelderVeste zijn er meerdere scholen die volgens dezelfde visie als 't Prisma werken. Basisschool De Zonneboom werkt ook volgens deze visie en heeft dus ook te maken met problemen binnen het overvliegproces. Binnen De Zonneboom hebben ze in het proces van overvliegen de nadruk gelegd op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Zo lieten de leerkrachten de leerlingen overvliegen die sociaal-emotioneel sterk waren, maar op cognitief gebied kennis te kort kwamen om mee te komen in de volgende unit. Dit zorgde voor een grote leerachterstand op de rest van de groep. Deze leerlingen hadden veel begeleiding nodig van de leerkracht waardoor de werkdruk erg hoog werd en de leerlingen niet de aandacht kregen die ze nodig hadden (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017).

2.1.8 Verschillende perspectieven

Om een volledig beeld te geven van de vraag, is er vanuit het perspectief van de leerkrachten, ouders en een leerling naar het vraagstuk gekeken.

Perspectief van de leerkrachten

De leerkrachten geven aan dat er geen eenduidig beleid of een richtlijn is op het gebied van overvliegers. Het overvliegen wordt pas gedaan sinds halverwege vorig schooljaar (2015-2016), waardoor de leerkrachten er nog weinig ervaring mee hebben en dus nog zoekende zijn (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017). Voor de leerkrachten is het niet altijd duidelijk wanneer een kind er op sociaal-emotioneel gebied aan toe is om over te vliegen. Mede hierdoor worden deze beslissingen weinig tot niet onderbouwd. Wel wordt er aandachtig gekeken naar welke leerlingen er in de hogere unit zitten en hoe de omgang met elkaar is. Aan de hand daarvan maken de leerkrachten een inschatting of de leerling zich staande kan houden binnen de unit (J. Hulst, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017). De leerkrachten geven aan de mate van zelfstandigheid van een leerling te zien als een bepalende factor. Daarnaast geven ze aan dat geen enkel kind er volledig klaar voor kan zijn. De ene leerling is op cognitief gebied nog niet op hetzelfde niveau als zijn klasgenoten in de nieuwe unit en de andere leerling is op sociaal emotioneel gebied nog niet helemaal thuis in zijn nieuwe unit. Je ziet later pas of je er echt goed aan hebt gedaan (A. ter Beest, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017). In Bijlage D staan een voorbeeld beschreven die deze situatie duidelijk maakt.

Perspectief van de ouders

Het perspectief van de ouders is beschreven met behulp van opdrachtgever L. Weenk, die zichtbare en feitelijke gebeurtenissen en situaties heeft uitgelegd waardoor er een goed beeld is gevormd van het perspectief van de ouders, omdat het niet mogelijk was om deze ouders te spreken. Ouders zien graag dat hun kind met plezier naar school gaat en zich fijn voelt binnen de unit. Wanneer ouders ervaren dat hun kind zich niet prettig voelt op school of wanneer ze het gevoel hebben dat hij niet op zijn plek zit, verwachten ze van de leerkrachten binnen de unit dat er gezamenlijk gekeken wordt naar een oplossing. In gesprekken met leraren proberen ouders ervoor te zorgen dat het belang van hun kind altijd voorop staat. Zo ook ik het proces van overvliegen. Een voorbeeld hiervan is terug te lezen in bijlage D. Uit dit voorbeeld blijkt dat deze twee leerlingen niet de behoefte hadden om met de leerlingen uit unit 2 te spelen. Op deze manier had het wennen aan de hogere unit niet het gewenste resultaat (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017). Daarnaast komt er naar voren dat ouders en leerkrachten elkaar nodig hebben om het overvliegproces succesvol te laten verlopen. Zo kunnen niet alleen ouders beslissen wat goed voor hun kind is, omdat ze hun kind niet op school zien. Maar andersom kan een leerkracht de ervaring van de ouders gebruiken om een inschatting te maken wat een leerling wel en niet aankan.

Perspectief van een leerling

Dit perspectief van de leerling is gebaseerd op een gesprek met de enige leerling die dit schooljaar (2016-2017) is overgevlogen. De leerlingen die vorig schooljaar zijn overgevlogen zijn wel benaderd, maar hadden te weinig herinneringen aan het overvliegen. In gesprek met een leerling die in november 2016 is overgevlogen kwam naar voren dat ze het overvliegen over het algemeen als prettig heeft ervaren. Wel geeft ze aan dat ze denkt dat alle overvliegers een ander proces doorlopen. Zie bijlage C. Het proces van overvliegen heeft de leerling als verwarrend, maar ook leuk ervaren. Ze gaf aan het leuk te vinden dat ze veel instructiemomenten in unit 3 mee mocht doen. Deze wenmomenten zorgden echter wel voor onrust vanwege de dagelijkse verplaatsing van haar spullen van unit 2 naar unit 3. De overgang en het afscheid van unit 2 en het ontvangst in unit 3 vond ze spannend. Ze heeft het als prettig ervaren dat ze zelf haar basiskring⁴ mocht kiezen en dat ze de eerste dagen werd gekoppeld aan twee klasgenoten die haar als maatje op weg konden helpen. Tijdens het proces was er geen vaste leerkracht die haar begeleidde, dit was voor haar niet belemmerend. De gesprekken met de leerkracht van unit 3 hebben haar veel duidelijkheid

⁴ Elke unit is opgesplitst in twee basiskringen. De basiskring is een sociale groep met een vaste leerkracht. Deze basiskringen zijn heterogeen, wat inhoudt dat leerlingen van de verschillende leerjaren bij elkaar in de kring zitten. Deze groep geeft de kinderen veiligheid. De leerlingen beginnen en eindigen hun dag in een kring met de basisgroep ('t Prisma, 2016).

gegeven. Deze leerling heeft het proces van overvliegen als positief ervaren en heeft veel baat gehad bij de gesprekken met de leerkracht van unit 3. Deze begeleiding en ondersteuning van de leerkracht heeft achteraf gezien een positieve invloed gehad op haar beleving gedurende het proces van overvliegen. Deze leerling geeft aan dat ze het gevoel heeft dat het proces van overvliegen bij elke leerling anders verloopt, waardoor iedere leerling andere ervaringen op doet met betrekking tot het overvliegen. Ze kan zich voorstellen dat andere leerlingen minder positief terugkijken op het overvliegen. Hieruit kan opgemaakt worden dat leerlingen het proces van overvliegen heel anders kunnen ervaren dan de leerkrachten. Deze leerling heeft het overvliegen als positief ervaren en benoemt ook dat de leerkracht hier een grote rol in heeft gespeeld. De verwachting is dat wanneer het onderzoek gericht is op de leerkrachten de leerlingen hier profijt van zullen hebben (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017).

2.2 Literatuuranalyse

In de literatuuranalyse wordt aan de hand van literatuur het herontwerp van het onderwijs en het kindgericht onderwijs toegelicht. Daarna wordt de sociale- en emotionele ontwikkeling van kinderen beschreven en hoe de sociaal-emotionele ontwikkeling binnen de school aan bod komt. Als laatste worden er een aantal programma's beschreven die omtrent de sociaal-emotionele ontwikkeling binnen het onderwijs ingezet kunnen worden.

2.2.1 Herontwerpmodel

't Prisma is opgezet vanuit het herontwerpmodel. Om het herontwerpmodel te verduidelijken zijn er een aantal uitgangspunten op een rij gezet die in verband staan met de situatie van het overvliegen. Dit heeft vooral betrekking op het sociaal-emotionele niveau van leerlingen en de doorlopende leerlijn. Door een groot aantal knelpunten wat gesignaleerd werd in het huidige onderwijssysteem zijn de KPC groep en Signum begonnen met het herontwerpmodel van het primaire onderwijs. Dit nieuwe onderwijs moet ervoor zorgen dat leerlingen zich weer optimaal kunnen ontwikkelen (Ros, 2005). De belangrijke uitgangspunten van het herontwerpmodel worden hieronder toegelicht.

Leer- en leefgemeenschap: De school is een leer- en leefgemeenschap met een maatschappelijke en pedagogische opdracht waarin professionals, kinderen en hun ouders op allerlei manieren met elkaar in interactie gaan, op elkaar aangewezen zijn en samenwerken. Kortom: een gemeenschap vormen waarin volwassenen en kinderen samen leven en samen leren. Op 't Prisma is dit terug te zien doordat ouders nauw worden betrokken bij het proces van overvliegen.

Onderwijs op niveau: Ondanks het feit dat basisschoolteams de laatste jaren massaal zijn geschoold in adaptief onderwijs, is de mogelijkheid om echt rekening te houden met verschillen tussen leerlingen zeer beperkt, terwijl de verschillen tussen de leerlingen steeds

groter worden. Binnen het herontwerpmodel krijgen alle leerlingen voldoende tijd en begeleiding om iets goed te begrijpen en voldoende uitdaging om zich optimaal te kunnen ontplooiën. Binnen 't Prisma is er veel aandacht voor de verschillen van leerlingen. Dit is terug te zien in de mogelijkheid tot overvliegen. Niet iedere leerling maakt dezelfde ontwikkeling door en door middel van het overvliegen wordt er rekening gehouden met de verschillende ontwikkelingen van leerlingen.

Pedagogisch profiel: Veel scholen hebben nu geen scherp pedagogisch profiel, noch naar binnen, noch naar buiten. In het herontwerpmodel is sprake van een consistente visie en structuur wat betreft pedagogisch opdracht, pedagogische doelen, schoolcultuur en pedagogisch klimaat, de omgangsregels in de klas en de wijze waarop die worden nageleefd. Hierdoor kunnen opvoedingsdoelen beter gerealiseerd worden en zijn er gunstigere voorwaarden voor de afstemming tussen opvoeden thuis en op school en een goede samenwerking met ouders. Op 't Prisma worden de ouders uitnodigt voor een actief partnerschap. Leren doen de leerlingen niet alleen op school en opvoeden gebeurt niet alleen thuis daarom hebben school en ouders elkaar nodig (Prisma, z.d.).

2.2.2 Kindgericht onderwijs

In van Dale (z.d.), wordt het onderwijs uitgelegd als "(geregelde) overdracht van kennis of vaardigheden". Het zogenoemde jaarklassensysteem is niet meer van deze tijd. Het schoolsysteem dat de vaste koppeling van leerstof aan leeftijd als uitgangspunt neemt heeft vele nadelen. Deze nadelen worden ondervonden op pedagogisch vlak (Karels, 2016). Door alle technieken van tegenwoordig is het mogelijk om andere onderwijsmogelijkheden te ondersteunen. Bijvoorbeeld het kindgericht onderwijs waar pedagogische doelstellingen centraal staan. Het kindgericht onderwijs is geen strak programma maar kan op diverse manieren vorm gegeven worden, zolang de ontwikkeling van de mogelijkheden van het kind maar het uitgangspunt is. Het kindgerichte onderwijs bestaat uit 10 bouwstenen (zie bijlage E) die scholen kunnen helpen hun eigen onderwijs op te bouwen via het kindgerichte onderwijs (Karels, 2016). Hier worden de meest relevante bouwstenen beschreven.

Ieder kind is uniek: Hiermee wordt gezegd dat ieder kind behoefte heeft aan een eigen ontwikkelingsroute en dat het onderwijs hierin zou moeten steunen en de kans moet bieden om ieder zijn eigen route te laten doorlopen. Dat een leerling in de klas zit bij zijn leeftijdsgenoten hoeft niet meer te betekenen dat hij daar ook het beste kan ontwikkelen. Door middel van het overvliegen kan ervoor gezorgd worden dat ieder kind zijn eigen leertempo en ontwikkeling kan volgen.

Stimuleer de metacognitieve vaardigheden: Dit houdt in dat er naast de aandacht voor cognitieve doelen ook aandacht moet zijn voor sociale vaardigheden en persoonlijkheid. Dit hoort bij 21^e -eeuwse vaardigheden. Hierbij is er een roep om meer pedagogiek in het

onderwijs. De sociaal-emotionele ontwikkeling krijgt een steeds belangrijkere rol in het onderwijs. De sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen is een belangrijk uitgangspunt binnen de visie van 't Prisma (Prisma, z.d.).

[Zorg voor een ononderbroken ontwikkeling:](#) De ontwikkeling van het kind mag niet worden onderbroken door structuren of hindernissen van het systeem. Dat leerlingen recht hebben op een ononderbroken ontwikkeling staat in de wet die in de inleiding wordt benoemd. Die ononderbroken ontwikkeling kan worden gerealiseerd door middel van het overvliegen. Wanneer leerlingen niet verder komen in hun eigen unit kunnen ze naar de volgende unit, waar ze meer uitdaging krijgen of juist beter in de groep passen waardoor ze niet vast hoeven te lopen in hun ontwikkeling (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017).

[Gebruik gepersonaliseerd leren:](#) Bij gepersonaliseerd leren worden de inhoud en het tempo afgestemd op het individu. Hierbij kan de leerling zelf meebeslissen over de vormgeving van het traject. Binnen 't Prisma worden de leerlingen geplaatst in de unit waar hij het best tot zijn recht komt en niet alleen op basis van zijn leeftijd (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 17 maart 2017)

[Maak gebruik van coöperatief leren:](#) Samenwerken moet een vaste plek krijgen in het onderwijs, ook bij gepersonaliseerd leren. Hierbij is het vooral belangrijk dat kinderen leren omgaan met verschillen maar hier ook gebruik van kunnen maken. Ze ontdekken ieders talent te benutten. Omdat leerlingen op 't Prisma zelfs keuzes mogen maken en ze worden gestimuleerd samen te werken, kunnen de leerlingen van elkaar leren en leren ze gebruik te maken van elkaars talenten (Prisma, z.d.).

Het kindgericht onderwijs kent geen vast systeem, wat wel bij het jaarklassensysteem het geval is. Bij het kindgericht onderwijs is het de bedoeling dat de diversiteit en ontwikkeling van de leerling, de leerkracht en de school centraal staat. Dit past niet bij een vast, eenduidig systeem. Scholen moeten hetzelfde werken als ze van hun leerlingen verwachten. Ze worden aangewezen op hun eigen visie en talent (Karels, 2017).

[2.2.3 Centrale thema's in de ontwikkeling van kinderen](#)

De ontwikkeling van kinderen is zeer omvangrijk. Het onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen is te verdelen in drie centrale thema's:

[Fysieke ontwikkeling:](#) De groei van lengte en gewicht. Dit is de lichamelijke ontwikkeling. De motorische ontwikkeling laat de gehele bewegingspatronen zien die kinderen kunnen maken. Dit samen wordt de fysieke ontwikkeling genoemd (NCJ, z.d.).

[Cognitieve ontwikkeling:](#) De cognitieve ontwikkeling wil zeggen: het proces van leren. Dit is het opnemen, verwerken en opnieuw gebruiken van kennis en informatie (NCJ, z.d.).

[Sociaal- emotionele ontwikkeling:](#) De sociaal- emotionele ontwikkeling speelt een grote rol in dit onderzoek. Daarom zal hier in 2.2.4 uitgebreid op in worden gegaan (Feldman, 2012).

2.2.4 Sociale ontwikkeling

Feldman beschrijft de sociale ontwikkeling als een ontwikkeling die betrekking heeft op de sociale relaties en interacties met anderen en op duurzame eigenschappen die de ene persoon van de andere onderscheiden (Feldman, 2012). Het onderzoek richt zich op de sociale ontwikkeling van kinderen in de basisschoolleeftijd, in combinatie met de emotionele ontwikkeling. De sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen kan worden gezien als de ontwikkeling van het denken, voelen en doen van een kind in relatie tot zichzelf en anderen. Met denken worden cognities, taakgedrag en kennisoverdracht bedoeld, hier wordt in het onderzoek niet uitgebreid op in gegaan. Voelen wordt verder uitgelegd als affectie, het uitwisselen van gevoelens en de daarbij behorende ontwikkelingstaken: Plezier, sociale angst en woede. Doen staat voor het willen. Hierbij behorende sociale ontwikkelingstaak is: Vergelijking van belangen (d'Escury-Koenigs, Engelen-Snaterse & Mackaay-Cramer, 2001). In het algemeen wordt er gesproken van een geslaagde sociale ontwikkeling als kinderen goed met andere kinderen kunnen omgaan (samenwerken, samen spelen en samen delen) en in staat zijn problemen (lastige situaties en conflicten) adequaat op te lossen. Deze vaardigheden worden ook wel sociale competenties genoemd (Ploeg, 2011). Sociale competentie is een integraal begrip. Dat houdt in dat sociale competentie één ondeelbaar geheel vormt waarin ook emotionele en cognitieve kanten aanwezig zijn, zoals het reguleren van de eigen emoties en het nadenken over oplossingen (Ploeg, 2011). De samenhang van de ontwikkelingen van het kind maakt dat binnen 't Prisma de sociaal-emotionele ontwikkeling even belangrijk is voor het proces van overvliegen als de cognitieve ontwikkeling. Voordat een kind nieuwe cognitieve vaardigheden kan leren zal het kind zich thuis moeten voelen in zijn omgeving. Dat is de reden dat de sociaal-emotionele ontwikkeling zo belangrijk is om mee te nemen in de beslissing van overvliegen (Feldman, 2012). Het is bekend dat sociaal competente kinderen sociaal gedrag vertonen en dat kinderen met onvoldoende sociale competentie vaak antisociaal gedrag laten zien. De kern van sociale ontwikkeling is: Participeren in en initiatief nemen tot sociale interacties, oog hebben voor wat andere kinderen beweegt en zich houden aan regels en afspraken (Ploeg, 2011). Tijdens de basisschoolperiode leren kinderen geleidelijk zich de vaardigheden eigen te maken. Kinderen die deze sociale vaardigheden leren beheersen, zijn goed in staat om succesvol met andere kinderen om te gaan en deel te nemen aan activiteiten in groepsverband. Zij kunnen zich in het algemeen op een sociaal aanvaardbare wijze gedragen en zullen in sociale situaties dan ook een gunstige positie innemen. Dat blijkt onder meer uit de positieve waardering van hun leeftijdsgenoten en de opname in vriendengroepjes. Kinderen die deze vaardigheden onvoldoende leren, hebben daarentegen vaak geen vrienden en worden eerder afgewezen door hun leeftijdsgenoten (Ploeg, 2011).

't Prisma is een school die zich richt op zowel de cognitieve als sociale ontwikkeling van de leerlingen. Volgens van der Ploeg (2011) zijn de scholen die zich ook richten op de sociale ontwikkeling meer bevorderlijk voor het sociaal functioneren van de leerlingen dan scholen die zich alleen op de cognitieve ontwikkeling richten. Over het algemeen zijn dat scholen die niet te groot zijn, die oog hebben voor de individuele leerling en die de ouders bij de school betrekken. In de schoolgids van 't Prisma staat beschreven dat zij elk kind zien als autonoom persoon. Het krijgt de kans veel eigen keuzes te maken, zelf verantwoordelijkheid te nemen en initiatieven te tonen. Daarnaast zijn op 't Prisma ouders en school partners in de opvoeding die elkaar goed informeren en weten waar elkaars verantwoordelijkheden liggen. Wederzijdse betrokkenheid en respect zijn hierbij uitgangspunten (Prisma, 2016). Deze factoren dragen indirect bij aan de sociale ontwikkeling van de leerlingen (Ploeg, 2011).

De sociale ontwikkeling verloopt niet voor iedereen in hetzelfde tempo. Er bestaan individuele verschillen. De sociale ontwikkelingstrajecten van kinderen kunnen nogal uiteenlopen. Zo zijn er kinderen die zich aanvankelijk sociaal sneller ontwikkelen, maar later een sterke terugval krijgen. Een andere mogelijkheid is dat de sociale ontwikkeling langzaam op gang komt en na verloop van tijd een sterk stijgende lijn vertoont (Ploeg, 2011).

2.2.5 Emotionele ontwikkeling

In de ontwikkelingspsychologie wordt regelmatig gesproken over emotionele intelligentie. Dit zijn de vaardigheden die ten grondslag liggen aan het op de juiste manier inschatten, evalueren, uitdrukken en reguleren van emoties (Feldman, 2012). Mensen die emotioneel begaafd zijn, kennen en reguleren hun eigen gevoelens, voelen ook andermans gevoelens aan en weten daar goed mee om te gaan (Goleman, 1996). Hoewel de genoemde ontwikkelingen een onderlinge samenhang vertonen is er sprake van afzonderlijke trajecten.

2.2.6 Sociaal-emotionele ontwikkeling binnen school

In het onderzoek komen de sociale en emotionele ontwikkeling niet gescheiden aan bod, zoals hierboven staat beschreven, maar als samengevoegd begrip: sociaal-emotionele ontwikkeling. Hierbij wordt de definitie van 't Prisma aangehouden, omdat de leerkrachten al bekend zijn met deze definitie. *“Een kind moet veilig zijn, hierdoor zal hij zich beter kunnen ontwikkelen. Een kind moet relaties aan kunnen gaan, verantwoordelijkheid tonen, keuzes maken en initiatieven nemen”.* (Prisma, 2016).

Er zijn diverse visies en ideeën beschreven rondom de sociale en emotionele ontwikkeling binnen het onderwijs. Hieronder staan er een aantal beschreven.

Volgens Vygotsky (1926/1997) moeten klassen worden gezien als plekken waar kinderen de gelegenheid moeten krijgen om te experimenteren en nieuwe activiteiten uit te proberen. Het onderwijs zou zich volgens Vygotsky met name moeten richten op activiteiten waarbij

interactie met anderen komt kijken (Feldman, 2012). De leerlingen die in aanmerking komen voor het overvliegen bevinden zich volgens Erikson in de fase van vlijt-versus-minderwaardigheid (6-12 jaar). Dit houdt in dat kinderen in deze periode proberen competenties te ontwikkelen om problemen met ouders, leeftijdsgenoten, school en de wereld om hem heen het hoofd te kunnen bieden. In de schooltijd concentreren kinderen zich niet alleen op de leerstof die ze op school krijgen aangeboden, maar de sociale wereld van de leerlingen wordt ook verder uitgebreid. Ze moeten zich staande houden tussen diverse sociale groepen en rollen en hebben relaties met bijvoorbeeld leerkrachten, vrienden en familie. Succes in het vlijt-versus-minderwaardigheid stadium leidt tot gevoelens van competentie en bekwaamheid. Dit heeft een positieve invloed op het zelfvertrouwen van de leerling. Omgekeerd leiden moeilijkheden in dit stadium tot gevoelens van mislukking en onvermogen. Daardoor trekken sommige kinderen zich terug van hun leeftijdsgenoten en doen ze minder hun best op school, omdat ze niet meer geïnteresseerd en gemotiveerd zijn om te presteren (Feldman, 2012). Deze factoren werken belemmerend voor zowel de sociaal-emotionele ontwikkeling als de cognitieve ontwikkeling van kinderen. Het is in deze leeftijd erg belangrijk dat kinderen in een omgeving terechtkomen waar ze zich op sociaal-emotioneel niveau goed kunnen ontwikkelen om daadwerkelijk te kunnen leren en op alle ontwikkelingsgebieden het maximaal haalbare niveau te behalen, wat een van de uitgangspunten van 't Prisma is (Feldman, 2012).

Ook de eigenwaarde van een kind maakt in de schooltijd een belangrijke ontwikkeling door. Kinderen beginnen zich steeds meer te vergelijken met anderen. Daarnaast ontwikkelen ze steeds meer hun eigen innerlijke maatstaven voor succes en houden ze bij hoe ze in vergelijking met anderen presteren. Volgens Harter (2006) is een van de ontwikkelingen die schoolkinderen doormaken, de groeiende differentiatie van hun eigenwaarde. Aan het begin van de schoolperiode hebben de meeste kinderen een globaal, ongedifferentieerd beeld van zichzelf. Als hun eigenwaarde over het algemeen positief is, gaan ze ervan uit dat ze in alles relatief goed zijn. En als hun eigenwaarde negatief is, gaan ze ervan uit dat ze in de meeste dingen niet goed zijn (Feldman, 2012).

Leerkrachten kunnen volgens Leflot, Onghena & Colpin (2010) een belangrijke invloed hebben op het zelfbeeld van kinderen. Uit recent onderzoek blijkt dat leerkrachten die voldoende betrokken zijn, structuur bieden en autonomie-ondersteunend zijn en het sociale zelfbeeld van kinderen kunnen verhogen (Feldman, 2012). Het begrip sociale vergelijking sluit hierbij aan. Dit is de beoordeling van het eigen gedrag, de eigen capaciteiten, expertise en meningen door ze te vergelijken met die van anderen (Feldman, 2012). Over het algemeen vergelijken kinderen zichzelf vaak met kinderen die beter presteren dan zichzelf, vooral met leerlingen van hetzelfde geslacht, leeftijd en met vrienden. Deze opwaartse

sociale vergelijking zorgt ervoor dat leerlingen beter gaan presteren, maar het kan er ook voor zorgen dat leerlingen zich slechter gaan voelen en een negatief zelfbeeld krijgen. Neerwaartse sociale vergelijking beschermt het zelfbeeld. Door zichzelf te vergelijken met anderen die minder kundig zijn, zorgen ze ervoor dat zij als beste uit de bus komen. Daardoor kunnen ze zichzelf succesvol blijven vinden. Uit onderzoek blijkt dat leerlingen eerder aan opwaartse vergelijking doen, wat kan betekenen dat kinderen het belangrijker vinden om zichzelf te verbeteren dan om zich goed te voelen (Dijkstra et al., 2008). Dit is ook van belang om rekening mee te houden met de leerlingen die overvliegen. Leerlingen die behoefte hebben aan opwaartse vergelijking om zich hieraan op te kunnen trekken en zo te streven naar het hoogst haalbare niveau zullen het als stimulerend ervaren om met leerlingen in een hogere unit om te gaan en samen te werken om zichzelf zo uit te dagen om zelf ook het niveau van de andere leerlingen in de unit te kunnen bereiken. Leerlingen die een lager zelfbeeld hebben en daardoor veelal neerwaartse vergelijkingen doen zullen meer moeite hebben om zich in de volgende unit staande te houden.

2.2.7 Leerjaar overslaan

Bij het overslaan van een leerjaar blijken scholen volgens Doolaard & Oudbier (2010) de volgende criteria mee te laten spelen: Goede resultaten op toetsen uit het leerling volgsysteem worden met 95,2% als belangrijkste factor gezien, gevolgd door sociale aspecten (92,2%) en motivatie (90,1%) (Verlinden, Oostindie, Bouwman & Ottink, z.d.). Overvliegen is echter niet hetzelfde als het overslaan van een leerjaar. Binnen het onderwijs op 't Prisma zitten de leerlingen niet bij elkaar op leeftijd, maar wordt er rekening gehouden met hun onderwijsbehoefte. (Oudshoorn & van den Hurk, 2006). Zo kunnen leerlingen in unit 1, die qua leeftijd in leerjaar 1 of 2 zitten al mee doen met de instructies van leerjaar 3 waardoor zij voordat zij in leerjaar 3 zitten deze vaardigheden al bezitten en halverwege leerjaar 3 kunnen overvliegen naar unit 2. Op deze manier hebben zij geen onderwijs overgeslagen, maar gaan ze versneld door naar de volgende unit. Tijdens een klas overslaan is dit wel het geval. Een leerling slaat hierbij een jaar aan kennisverwerving en onderwijs over. Van Tassel-Baska (1998) constateerden dat na versnelling zelfvertrouwen, motivatie en leerprestaties verbeteren. Ten aanzien van de sociaal-emotionele ontwikkeling wordt vaak ten onrechte vastgesteld dat een leerling sociaal-emotioneel niet toe is aan versnelling. Dit kan volgens Webb (2013) het gevolg zijn van de kloof tussen de sociale omgeving enerzijds en de capaciteiten van het kind anderzijds. Wanneer aanpassingen plaatsvinden, verdwijnen de problemen. Verhoogde aandacht voor het sociaal-emotioneel functioneren is daarom van belang, niet alleen vanwege eventuele tekorten bij de leerling maar ook vanwege eventuele tekorten in de sociale omgeving die sociaal-emotionele problematiek kunnen versterken (Verlinden, Oostindie, Bouwman & Ottink z.d.).

2.2.8 Bestaande programma's

Er zijn diverse interventies die binnen het (regulier) onderwijs ingezet kunnen worden om de sociale en/of emotionele ontwikkeling van leerlingen te volgen, bevorderen en verbeteren. Op 't Prisma wordt de Sociale Competentie Observatielijst (SCOL) (SCOL, z.d.), Kanjertrainingen (Kanjertainingen, z.d.), observatielijsten en kindgesprekken gebruikt (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 23 mei 2017). Daarnaast wordt er binnen Gelderveste gebruik gemaakt van KANVAS wat ontwikkeld is door de kanjertraining (Kanjertainingen, z.d.). Er staat er weinig beschreven over de tools die ingezet worden in het 3.0 onderwijs. Binnen basisschool de Wittering.nl wordt er gebruik gemaakt van de Axenroos en de betrokkenheids-schaal van Laevers (Wittering.nl, 2016-2017). Meer informatie over de bestaande methodes zijn te vinden in bijlage F.

2.3 Conclusie

Naar aanleiding van de probleemanalyse kan geconcludeerd worden dat het binnen het onderwijs voor de leerkrachten lastig is om de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen gericht te kunnen volgen, om zo in te kunnen schatten of zij er op sociaal-emotioneel gebied aan toe zijn om over te vliegen naar de volgende unit. In het onderzoek wordt de definitie van de sociaal-emotionele ontwikkeling, die op 't Prisma wordt gehanteerd, gebruikt omdat de leerkrachten hier bekend mee zijn. Deze definitie is echter zeer beknopt. Het meetinstrument dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen volgt, wordt op dit moment alleen in leerjaar 8 toegepast. In de andere leerjaren wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen wel gevolgd door het voeren van kind-gesprekken en het gebruik van observatielijsten. Deze resultaten worden bijgehouden in de registratie, maar wordt hier geen methode voor gebruikt. In het proces van het overvliegen zijn al verschillende stappen gemaakt om het proces van overvliegen te verbeteren. Echter is het nog niet duidelijk hoe leerkrachten moeten inspelen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen. Het blijkt dat de leerkrachten een vraag hebben nog voor het proces van overvliegen daadwerkelijk gestart wordt. Het is van belang dat de leerkrachten zicht hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling en dat ze deze kennis structureel kunnen inzetten gedurende de besluitvorming van het overvliegen van een leerling. De leerkrachten hebben weinig ervaring met overvliegers, wat maakt dat het proces van overvliegen niet gestructureerd verloopt en beslissingen veelal op gevoel worden gemaakt. Dit maakt dat de leerkrachten gedurende het proces voornamelijk de meetbare, cognitieve ontwikkeling van de leerling als doorslaggevende factor zien, waarbij de sociaal-emotionele ontwikkeling onvoldoende meegenomen wordt in de besluitvorming. Wanneer een leerling er sociaal-emotioneel niet aan toe is om over te vliegen zal hij moeite hebben om zich staande te kunnen houden binnen de nieuwe unit of zal hij problemen ervaren in het vinden van

aansluiting bij klasgenoten. Deze factoren kunnen ervoor zorgen dat de leerling zich niet optimaal kan ontwikkelen, wat negatieve gevolgen kan hebben voor zijn cijfers, zelfvertrouwen en motivatie. Het is dus heel belangrijk dat een leerling zowel cognitief als sociaal-emotioneel klaar is om naar een ander unit over te vliegen.

2.4 Probleemstelling

2.4.1 Doelstelling

Het onderzoek heeft als doel om de leerkrachten van 't Prisma in Doetinchem kennis, inzicht en handvatten te bieden op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen die in aanmerking komen voor het overvliegen. Wanneer leerkrachten weten hoe ze hier in de praktijk mee om kunnen gaan zullen ze hier bewuster en doelgerichter op in kunnen spelen, wat een positieve invloed heeft op het besluitvormingsproces of een leerling er op sociaal-emotioneel gebied wel of niet aan toe is om over te vliegen naar een volgende unit.

2.4.2 Onderzoeksvraag

Hoe kunnen leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem structureel de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen, betrekken bij de besluitvorming bij het al dan niet laten 'overvliegen' van leerlingen?

2.4.3 Deelvragen

1. Welke positieve aspecten en welke knelpunten ervaren de leerkrachten bij het betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen?
2. Wat is er volgens de leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem nodig om zicht te krijgen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen?
3. Wat zijn de ervaringen van de ondersteuningscoach binnen het zorgteam van scholengroep GelderVeste met betrekking tot het gestructureerd betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen?
4. Hoe betreft basisschool De Zonneboom binnen scholengroep GelderVeste de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in het proces van overvliegen?
5. Welke hulpmiddelen, beschikbaar binnen het 3.0 onderwijs, zijn geschikt om binnen 't Prisma in Doetinchem in te zetten om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in kaart te brengen (en te volgen)?

Hoofdstuk 3: Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk staat beschreven hoe het onderzoek is uitgevoerd, welke respondenten er hebben deelgenomen aan het onderzoek en hoe de validiteit en betrouwbaarheid is gewaarborgd.

Onderzoeksbenadering

Er is zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek uitgevoerd. Kwalitatief onderzoek heeft inzicht geboden in hoe de leerkrachten denken over de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen en hoe zij hier gedurende het proces van overvliegen op inspelen. Daarnaast heeft het inzicht gegeven in wat de rollen en ervaringen van de leerkrachten in het proces van overvliegen zijn en hoe er in de toekomst gehandeld kan worden. Ook de visie van de inspirator, ondersteuningscoach en onderwijskundig leiders hebben hieraan bijgedragen. Door middel van kwantitatief onderzoek zijn we er achter gekomen hoe vaak leerkrachten bepaalde meningen delen (Donk&Lanen,2012).

Meetinstrumenten

Er zijn 5 deelvragen opgesteld en van daaruit is onderzocht hoe leerkrachten structureel de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen, betrekken bij de besluitvorming of deze leerlingen wel of niet kunnen overvliegen. In figuur 3.1 staat weergegeven over welke deelvraag het gaat (deelvraag), welk instrumenten zijn gebruikt om antwoord te krijgen op de desbetreffende deelvraag (meetinstrument) en welke respondenten er hebben deelgenomen aan het onderzoek (bron)

<u>Deelvraag</u>	<u>Meetinstrument</u>	<u>Bron</u>
1	Enquête en het informatiebord in de teamkamer. Bevragen: groepsinterview (regisseurs van de units) + proefinterview onderwijskundig leider 't Prisma.	Leerkrachten, stagiaires, regisseurs, Onderwijskundig leider 't Prisma.
2	Enquête en het informatiebord in de teamkamer. Bevragen: groepsinterview (regisseurs van de units) + proefinterview onderwijskundig leider 't Prisma.	Leerkrachten, stagiaires, Onderwijskundig leider 't Prisma.
3	Bevragen: Diepte-interview.	Ondersteuningscoach GelderVeste.
4	Bevragen: Diepte-interview.	Onderwijskundig leider De Zonneboom.
5	Bevragen: Diepte-interview.	Inspirator 3.0 onderwijs.

Figuur 3.1

Enquête: Deze vorm van bevragen wordt gebruikt om in korte tijd grotere groepen respondenten te kunnen benaderen (Donk & Lanen, 2012). In de enquête worden er door middel van open en gesloten vragen, voortkomend uit de literatuur en de probleemanalyse naar de mening van de ondersteuningscoaches, leerkrachten, onderwijsassistent, en LIO-stagiaires⁵ gevraagd. In totaal is de enquête naar 15 respondenten verstuurd. Om ervoor te zorgen dat alle enquêtes (online) ingevuld zouden worden, zijn er 3 herinneringsmails naar de respondenten verstuurd. Daarnaast zijn de respondenten tijdens een pauzemoment in de teamkamer meerdere malen uitgenodigd om de enquête in te vullen. Hierna zijn uiteindelijk 11 van de 15 enquêtes ingevuld. Beide ondersteuningscoaches hebben aangegeven de enquête niet in te kunnen vullen, omdat ze te weinig kennis hebben over het onderwerp rondom het overvliegen en de begeleiding vanuit de leerkrachten. Door onbekende reden hebben 2 stagiaires de enquête niet ingevuld. De enquêtevragen zijn terug te vinden in bijlage G.

Informatiebord: Het informatiebord is een creatieve manier van informatie verzamelen. Hier is voor gekozen omdat het laagdrempelig is. Het bord is in de teamkamer geplaatst, met alle benodigdheden zoals pennen en post-it binnen handbereik. De 17 respondenten konden hier anoniem hun ideeën opschrijven en op elkaars post-its reageren. Door het bord een opvallende kleur te geven en op een prominente plek in de teamkamer te zetten was het voor iedereen zichtbaar en konden de leerkrachten over dit onderwerp met elkaar in discussie gaan. Op deze manier blijft het onderwerp regelmatig terugkeren tijdens de pauzes en geeft het stof tot nadenken, waardoor de respondenten geprikkeld blijven.

Om de leerkrachten op de hoogte te stellen van het bord en de bijbehorende vraag is er, tijdens een gezamenlijk pauzemoment uitleg gegeven over wat het doel van het bord is en op welke manier ze hier gebruik van konden maken om hun ideeën te delen. Daarnaast hebben de respondenten deze informatie ook via de mail ontvangen, omdat het niet mogelijk was om het hele team persoonlijk uitleg te geven tijdens de pauze. In deze mail stond naast de uitleg die de leerkrachten in de teamkamer hebben gekregen, ook de termijn aangegeven waarop alle ideeën op het bord moesten hangen. De respondenten konden ons ook via deze weg bereiken op het moment dat er vragen, onduidelijkheden of opmerkingen waren. In totaal zijn er 12 ideeën verzameld over het betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen.

Diepte-interviews: De diepte-interviews zijn uitgevoerd met respondenten die zowel binnen als buiten 't Prisma werkzaam zijn. Er zijn semi-gestructureerde interviews afgenomen, waarbij de grote lijnen van het interview zijn vastgelegd in een interviewgide (Donk & Lanen, 2012). Deze is te vinden in bijlage H. De interviewgide is tijdens het interview als

⁵ De LIO-stage is de eindstage in de afstudeerfase van de lerarenopleiding. LIO staat voor leraar in opleiding (wjl-leren.nl, z.d.).

leidraad gebruikt, maar de respondenten hebben hierbij voldoende vrijheid gekregen om te spreken over datgene wat zij belangrijk achten. Hierdoor is er van de volgorde van de interviewgide afgeweken, zodat er kansen werden gecreëerd om door te vragen op de inbreng van de respondent. Voor het interview is er met de respondenten afspraken gemaakt over de tijdsduur, anonimiteit en terugkoppeling van het interview. Daarnaast zijn alle interviews met behulp van een voice-recorder opgenomen, om het interview op een later moment te kunnen transcriberen. Hiervoor is voor aanvang door de respondent een toestemmingsformulier ondertekend. De transcripten zijn terug te vinden in het databoek.

Groepsinterview: De respondenten voor het groepsinterview zijn zorgvuldig uitgekozen met behulp van de reputatiemethode. Deze respondenten hebben de reputatie het beste op de hoogte te zijn van de situatie omtrent overvliegen binnen hun unit (Donk & Lanen, 2012). Daarnaast is er voor een groepsinterview gekozen, omdat de respondenten zo de mogelijkheid hebben op elkaar te reageren en samen naar ideeën kunnen zoeken.

Participanten

Voor het onderzoek zijn er respondenten met verschillende functies binnen en buiten 't Prisma bevraagd. Voor deelvraag 1 zijn er 9 leerkrachten (waarvan 3 regisseurs), 2 onderwijsassistenten en 2 LIO-stagiaires en 2 ondersteuningscoaches bevraagd door middel van een enquête. Ook de onderwijskundig leider van 't Prisma via het proefinterview een bijdrage geleverd aan de beantwoording van deelvraag 1. Voor deelvraag 2 hebben er 9 leerkrachten, 2 onderwijsassistenten en 6 stagiaires deelgenomen aan het informatiebord. Door de stagiaires ook te vragen hun ideeën te delen op informatiebord krijg je creatieve ideeën waar de leerkrachten misschien niet meer aan denken. Voor de enquête hebben de stagiaires nog te weinig ervaring met het overvliegen. Naast het informatiebord is er ook een groepsinterview geweest met de 3 regisseurs van de verschillende units. Daarnaast zijn er respondenten van buiten 't Prisma bevraagd, die wel allemaal op de hoogte zijn van de situatie rondom het overvliegen binnen hun school of het 3.0 onderwijs. Voor deelvraag 3 is de ondersteuningscoach van GelderVeste bevraagd. Voor deelvraag 4 is de onderwijskundig leider van De Zonneboom bevraagd en voor deelvraag 5 de inspirator van het 3.0 onderwijs, die 't Prisma heeft begeleid in het kantelproces naar het 3.0 onderwijs. Vanwege hun ervaringen met het overvliegen kunnen zij een beeld schetsen van wat zij vinden dat verbeterd zou moeten worden.

Analyse

Enquête: De enquêtes zijn geanalyseerd met behulp van analysemethode 1 en 11 uit het boek 'Praktijkonderzoek in zorg en welzijn.' (Donk & Lanen, 2012). De gesloten vragen zijn met behulp van analysemethode 1 geanalyseerd. Op deze manier is er gekeken naar hoe vaak een antwoord is gegeven. De open vragen zijn met behulp van analysemethode 11

horizontaal met elkaar vergeleken. Zo zijn de verschillen en overeenkomsten in kaart gebracht. Alle resultaten zijn in een schema weergegeven (zie databoek).

[Informatiebord:](#) Door weinig respons op het informatiebord, zijn de post-its niet geanalyseerd maar benoemd in de resultaten van deelvraag twee, als ondersteunende resultaten.

[Diepte-interviews:](#) Alle interviews zijn getranscribeerd met behulp van de spraakopnamen die tijdens de interviews zijn gemaakt. Hierbij zijn de richtlijnen gevolgd uit het document 'Handleiding pedagogiek: verwerken van interviews en andere kwalitatieve data' (Renkes & Overbeek, 2015). Deze transcripten van de interviews zijn daarna in samenspraak gecodeerd aan de hand van categorieën die voortkomen uit de literatuur. Deze categorieën zijn gerelateerd aan de onderzoeksvraag en komen voort uit de literatuuranalyse in hoofdstuk 2. Dit wordt ook wel thematisch coderen genoemd (Renkes & Overbeek, 2015). De definities van de labels zijn in een schema verwerkt zodat een label niet op verschillende manieren geïnterpreteerd kan worden (bijlage I).

[Validiteit en betrouwbaarheid](#)

Om de validiteit en betrouwbaarheid gedurende het onderzoek te kunnen waarborgen zijn de richtlijnen uit Donk en Van Lanen (2012) gevolgd. De meest relevante richtlijnen zullen hieronder toegelicht worden.

[Validiteit](#)

[Zorg voor triangulatie:](#) Om de validiteit van het onderzoek te vergroten is er gebruik gemaakt van methodische triangulatie, doordat er op verschillende manieren data is verzameld. Hierbij zijn enquêtes, het informatiebord en de diepte-interviews ingezet als dataverzamelingsmethoden. Daarnaast is er brontriangulatie toegepast omdat bovenstaande dataverzamelingsmethoden met behulp van verschillende respondenten zijn uitgevoerd.

[Communiceer over je praktijkonderzoek:](#) Door het onderzoek uit te voeren in overleg met de leerkrachten, onderwijsassistenten en stagiaires is er sprake van democratische validiteit. In overleg met de opdrachtgever is besloten om gedurende het onderzoek de resultaten nog niet te delen met de betrokkenen, maar dit pas te doen tijdens de eindpresentatie.

[Verdiep je in de organisatie:](#) Gedurende het onderzoek is er met behulp van interviews gekeken wat de mogelijkheden, beperkingen en wensen rondom het overvliegen zijn. Hierbij zijn de perspectieven van de verschillende respondenten helpend geweest om een duidelijk beeld te kunnen vormen van de organisatie.

[Verdiep je in het praktijkprobleem:](#) Door middel van de enquêtes en de diepte-interviews is er een beeld verkregen van de huidige en gewenste situatie rondom het overvliegen. Op deze manier is er duidelijk naar voren gekomen hoe de diverse medewerkers het overvliegen ervaren en wat zij graag verbeterd zien.

[Verdiep je in de verschillende perspectieven:](#) Bij het onderzoek zijn er diverse respondenten

(binnen en buiten de organisatie) betrokken, Hierdoor is er na de analyse van de interviews en enquêtes een breed beeld ontstaan van de ervaringen, behoeften en wensen van de betrokkenen.

Betrouwbaarheid

Insidersperspectief: Een van de onderzoekers heeft 900 uur stage gelopen binnen unit 1 en 3 van basisschool 't Prisma. Mede hierdoor zijn verschillende situaties en voorbeelden die door de opdrachtgever zijn beschreven te begrijpen vanuit het 'insiders perspectief'.

(Migchelbrink, 2014). Daarom is er bewust voor gekozen om deze onderzoeker de interviews met de inspirator van het 3.0 onderwijs en de ondersteuningscoach te laten leiden, omdat zij deze respondenten niet kent. De andere onderzoeker heeft de interviews met de regisseurs en onderwijskundig leiders van De Zonneboom en 't Prisma geleid. Op deze manier stonden beide onderzoekers objectief tegenover de desbetreffende respondent(en).

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk staan per deelvraag de verkregen resultaten beschreven.

4.1 Deelvraag 1

Welke positieve aspecten en welke knelpunten ervaren de leerkrachten op dit moment bij het betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen?

De resultaten van deelvraag 1 zijn verkregen aan de hand van enquêtes en het interview met de onderwijskundig leider. Deze enquêtes zijn door 9 leerkrachten en 2 onderwijsassistenten ingevuld. In de resultaten is geen onderscheid gemaakt tussen deze functies.

Sociaal-emotionele ontwikkeling: de basis voor de leerling

Alle 11 respondenten geven aan dat de sociaal-emotionele ontwikkeling erg belangrijk is binnen het onderwijs. Als toelichting wordt gegeven dat het de basis van iedere leerling is.

Definitie

In de enquête hebben de respondenten aan moeten geven of ze zich konden vinden in de definitie van de sociaal-emotionele ontwikkeling die 't Prisma in de schoolgids beschrijft: *“Een kind moet veilig zijn, hierdoor zal hij zich beter kunnen ontwikkelen. Een kind moet relaties aan kunnen gaan, verantwoordelijkheid tonen, keuzes maken en initiatieven nemen.”* (Prisma, z.d.).

10 van de 11 respondenten zijn het eens met deze definitie, 1 respondent heeft neutraal gereageerd op de stelling. In de toelichting wordt er door respondent 5 verteld dat kinderen veel leren wanneer ze zich veilig en begrepen voelen en respondent 7 vindt dit de drie belangrijkste pijlers om tot leren en jezelf ontwikkelen te komen.

R06: “In het hele leven heb je te maken met andere mensen om je heen. Om optimaal tot ontwikkeling te komen heb je anderen nodig. Dan is het fijn als je op school kunt leren van situaties, om te gaan met teleurstellingen, succes ervaringen op doet, je leert beheersen en verdriet en geluksgevoelens leert kennen”

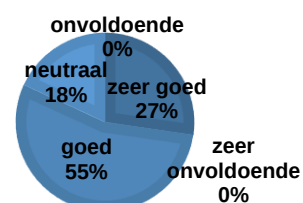
Figuur 4.1

Positieve aspecten

Een positief aspect binnen het overvliegen is dat het merendeel van de leerkrachten het idee heeft dat de sociaal-emotionele ontwikkeling goed mee wordt genomen in het proces van overvliegen (zie figuur 4.2). Zo geven 3 respondenten aan dat het zeer goed wordt meegenomen, 6 respondenten vinden dat het goed mee wordt genomen en 2 respondenten zijn neutraal. Respondent 10 geeft hier zelf aan dat de sociaal-emotionele

HOE VINDT U DAT DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING VAN DE LEERLING WORDT BETROKKEN IN HET PROCES VAN OVERVLIEGEN.

■ zeer goed ■ goed
■ neutraal ■ onvoldoende
■ zeer onvoldoende

Figuur 4.2

ontwikkeling vaak nog belangrijker is dan de cognitieve ontwikkeling.

De onderwijskundig leider geeft in een interview aan dat het overvliegen nog niet goed voelt, ze geeft ook aan dat niets onderbouwd wordt maar dat de beslissing vooral op gevoel wordt gemaakt. Daarom is het lastig om te zien waarom het bij het ene kind wel goed gaat en bij het andere kind niet.

De meeste respondenten staan positief tegenover het over laten vliegen van leerlingen. Zo zijn 7 van de 11 respondenten positief, 3 respondenten reageerden hier neutraal op en 1 respondent was niet positief. Deze respondent twijfelt aan de haalbaarheid van de begeleiding van de overvlieger in de volgende unit. De onderwijskundig leider geeft ook aan dat voor het meenemen van de sociaal-emotionele ontwikkeling in het proces van overvliegen, de tijd moet worden genomen en dat gebeurt nu niet. Respondent 8 staat neutraal tegenover het overvliegen, maar geeft hierbij wel aan dat er een duidelijkere lijn moet komen binnen de organisatie, omdat hij vindt dat er geen aansluiting is in de nieuwe unit voor de kinderen die overgevlogen zijn. Verder gaat hij er wel vanuit dat het voor de kinderen goed zou zijn.

Wisselende ervaringen

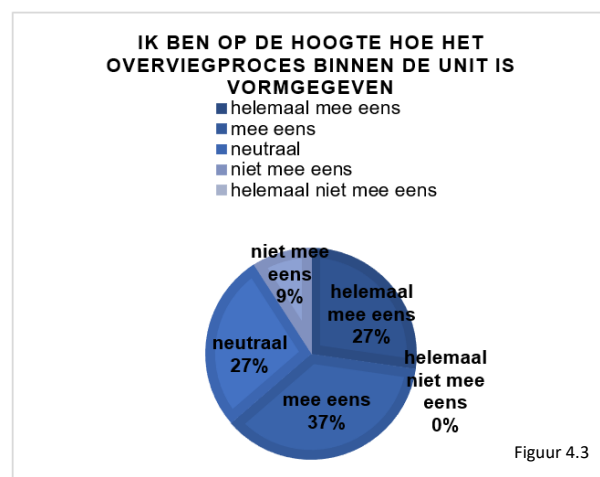
Ondanks dat 7 van de 11 respondenten positief tegenover het overvliegen staan, zijn de ervaringen met het overvliegen veelal wisselend. De 8 respondenten die deze vraag hebben toegelicht vertellen allemaal wisselende ervaringen te hebben met het overvliegen.

Naast dat er positieve ervaringen zijn volgens respondent 1 en 11, zijn er ook knelpunten. Zo benoemt respondent 8 dat de overdracht van de unit niet mee werd genomen door de volgende unit en dat

er weinig zicht op de leerling was. De onderwijskundig leider van 't Prisma is ook niet tevreden met hoe het overvliegen nu loopt, kijkend naar het de sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarnaast geven 4 respondenten aan dat ze vinden dat het evalueren van het proces niet goed verloopt. Hierbij geeft respondent 6 aan dat hij dit graag gestructureerd zou willen zien, volgens bepaalde regels. Respondent 10 sluit daarbij aan dat het in het regisseursoverleg wel wordt besproken, maar dat het prettig zou zijn om vaker met elkaar in gesprek te gaan. Een respondent geeft aan dat het evalueren van het proces goed loopt. De andere respondenten geven aan dat er weinig van terug te zien is.

Binnen en buiten de units

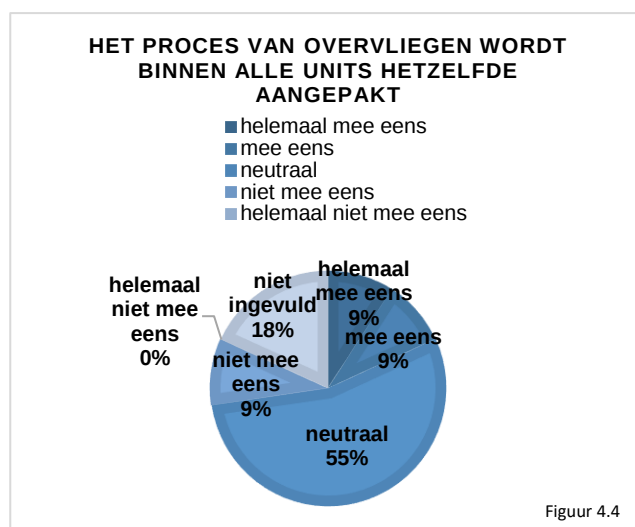
Op de vraag of het proces van overvliegen in alle units hetzelfde aangepakt wordt, vult meer dan de helft van de respondenten neutraal in, met als bijschrift dat ze geen idee hebben hoe

het in de andere units gaat. Een leerkracht geeft hierbij als toelichting dat hij als leerkracht hier geen zicht op heeft, maar de regisseurs wel.

Echter hebben 2 van de 3 regisseurs hierop een neutraal antwoord gegeven. Een regisseur geeft aan dat hij er helemaal mee eens is dat het proces binnen alle units hetzelfde wordt aangepakt.

Daarnaast zijn er nog twee respondenten geweest die op deze vraag geen keuze antwoord hebben ingevuld maar als toelichting hebben gegeven dat ze geen idee hebben.

4.2 Deelvraag 2

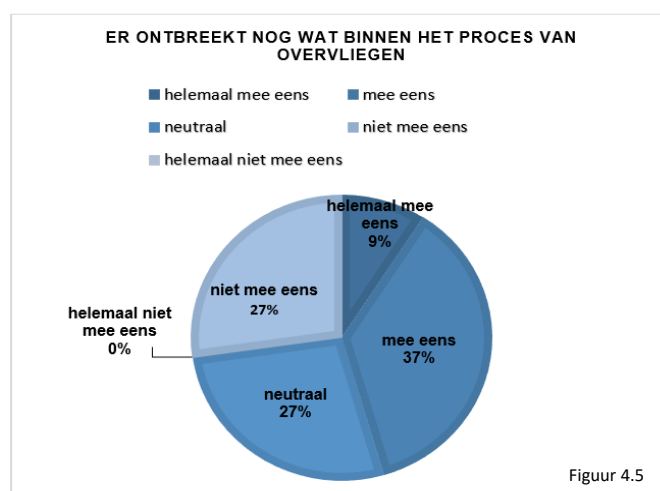
Wat is er volgens de leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem nodig om zicht te krijgen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen?

De resultaten op deze deelvraag zijn verkregen door middel van de enquête die 9 leerkrachten en 2 onderwijsassistenten in hebben gevuld via het informatiebord, waar 12 keer op gereageerd is, en het groepsinterview met de drie regisseurs van iedere unit.

Proces van overvliegen

Zoals in figuur 4.5 is af te lezen zijn de meningen onder de leerkrachten uiteenlopend. 5 respondenten geven aan dat er nog wat ontbreekt binnen het proces van overvliegen. 3 respondenten zijn het niet eens met deze stelling en vinden dat er niks ontbreekt binnen het proces. Respondent 6 zegt hierbij: *“Volgens mij is de eerste vereiste dat we het er binnen het team hetzelfde over denken. Of dat we het binnen bepaalde regels laten gebeuren. Dat mis ik nu.”*

(Respondent 6). Respondent 7 geeft hierbij ook aan dat het voor de kinderen ook niet duidelijk is wanneer je mag overvliegen en wat de criteria zijn.

Behoeften leerkrachten

In het groepsinterview geven de regisseurs van unit 1, 2 en 3 aan dat een lijst of formulier met daarop een aantal relevante sociaal-emotionele taken en vaardigheden die van belang zijn om over te kunnen vliegen als hulpmiddel ingezet kan worden in de beslissing om een leerling al dan niet over te laten vliegen. Deze lijst kan als ondersteuningslijst ingezet worden

door de leerkrachten, als zij vermoeden dat een leerling eraan toe is om over te vliegen. Respondent 5 spreekt positief over zijn ervaringen met een soortgelijke lijst, die hij op zijn vorige werkplek gebruikte. Respondent 6 zegt over deze lijst *“Het zou een denkwijzer kunnen zijn. En ik denk dat als je een denkwijzer hebt dat is misschien wel heel mooi om het er met elkaar weer eens eventjes te hebben in de unit, van oké we gaan met elkaar de denkwijzer over dit kind doornemen. Denken wij hetzelfde er over? Wat vind jij?”* (Respondent 6)

Nieuw formulier

Bij de vraag of er behoefte is aan een nieuw formulier geeft respondent 5 aan dat het alleen al handig is om te gebruiken voor de onderwijsinspectie of ouders. Om zo je persoonlijke gevoel te kunnen vertalen naar papier. Daarnaast geeft respondent 6 aan dat het formulier heel praktisch is, maar dat hij denkt dat het papier nooit het besluit mag zijn. Hij vult hierbij aan dat het een denkpapier moet zijn. *“Het moet structuur in je gesprek kunnen bieden. Maar het mag nooit zo zijn dat je overal de ja moet hebben, omdat je anders niet mag overvliegen. Dan sla je de plank mis.”* (Respondent 6).

Mening onderwijskundig leider

De mening van de onderwijskundig leider van 't Prisma sluit hierbij aan. Zij geeft aan dat een pasklaar format voor leerkrachten niet mogelijk is, omdat je kinderen niet langs dezelfde meetlat kunt leggen. Ze geeft aan dat wanneer leerkrachten weten waar ze naar moeten kijken met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen, dat ze beter zicht hebben op zijn ontwikkeling en beter kunnen inschatten of hij eventueel kan overvliegen.

De visie van de onderwijskundig leider van De Zonneboom sluit hierbij aan. Zij is van mening dat de sociaal-emotionele ontwikkeling niet in een format gegoten kan worden omdat ieder kind op sociaal-emotioneel gebied anders is. In deelvraag 4 wordt er dieper in gegaan op hoe De Zonneboom de sociaal-emotionele ontwikkeling van overvliegers meeneemt.

Resultaten informatiebord

Op het bord in de teamkamer zijn er door de leerkrachten, onderwijsassistenten en stagiaires 10 post-its met ideeën opgehangen. 2 ideeën zijn via de mail gekomen. Op de post-its hebben ze aangegeven wat zij denken dat voor hun helpend is om zicht te

Wat is er volgens de leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem nodig om zicht te krijgen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen?

Goede observaties

Goed contact houden met ouders i.v.m. welbevinden

Inzicht in de sociaal-emotionele ontwikkeling

Kijken naar leerlingen die al overgevlogen zijn, waarom ging dit goed?

Afvinklijstje per unit verschillend en wat staat erop

Afvinklijst of test met punten die belangrijk zijn

Misschien moet je het helemaal niet doen of alleen bij uitzondering.

Test waar leerlingen met behulp van smileys aan kunnen geven met wie ze wel en niet samen willen werken.

Figuur 4.6

krijgen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen die in aanmerken komen om over te vliegen. De antwoorden (zie figuur 4.6) van de leerkrachten lopen ver uiteen, maar

hebben ook overeenkomsten. Zo hebben twee leerkrachten aangegeven dat een afvinklijst een optie is, maar er is ook een leerkracht die aangeeft dat het overvliegen misschien alleen voor uitzonderingen geschikt is.

Op het bord in de teamkamer is er naar aanleiding van het idee van een lijst de vraag gesteld wat er dan op die lijst zou moet. In figuur 4.7 staat aangegeven wat de leerkrachten belangrijk vinden om op de lijst te hebben.

Lijst voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen die in aanmerking komen om over te vliegen.

Snel verdrietig?
Veilig voelen
Stevig in je schoenen staan
Zelf plannen (reactie: Sommige leren dat nooit maar mogen toch door)
Zichzelf durven uitspreken bij de juf/in de groep
Veilig voelen
Binnen de groep passen
Op zijn gemak voelen

Figuur 4.7

4.2 Deelvraag 3

Wat zijn de ervaringen van de ondersteuningscoach binnen het zorgteam van scholengroep GelderVeste met betrekking tot het gestructureerd betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen, door de leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem in het proces van overvliegen?

Om antwoord te krijgen op deelvraag 3 is de ondersteuningscoach van 't Prisma geïnterviewd om haar mening te horen en de mening van scholengroep GelderVeste. Deze ondersteuningscoach is vanaf februari 2017 werkzaam binnen 't Prisma.

Wisselende ervaring binnen GelderVeste

De ondersteuningscoach geeft aan dat de ervaringen met overvliegen binnen GelderVeste wisselend zijn. Waarom dit zo is wordt niet aangegeven in het interview. Wel geeft ze aan dat GelderVeste geen vaste lijn heeft met betrekking tot het overvliegen of het 3.0 onderwijs in het algemeen, omdat niet iedere school binnen de stichting een 3.0 school is. Daarbij zitten alle 3.0 scholen in een andere fase in het kantelproces, waardoor er te veel verschil is tussen de scholen onderling. Daarom is het volgens de ondersteunings-coach niet reëel om daar vaste lijnen voor te maken.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Volgens de ondersteuningscoach zijn de scholen binnen GelderVeste vrij in het kiezen hoe ze de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen in kaart brengen. Hier is nog geen vast beleid voor maar ze denkt dat dit binnen de scholengroep wel gaat komen.

De sociaal-emotionele ontwikkeling vindt ze erg belangrijk in het onderwijs. Volgens haar is het van belang dat kinderen zich sociaal-emotioneel positief ontwikkelen.

R03: “Nou, ja ik denk dat algemeen aanvaarde theorie is dat als iemand niet lekker in zijn vel zit ook niet goed tot leren kan komen, in ieder geval niet optimaal.

Figuur 4.8

Betrokken bij het overvliegen van zorgleerlingen

De ondersteuningscoach geeft aan dat ze pas te maken krijgt met overvliegmomenten wanneer een zorgleerling in aanmerking komt om over te vliegen, omdat ze alleen betrokken is bij de zorgleerlingen. *‘Bij reguleren momenten, daar zijn wij gewoon niet bij betrokken’* (Respondent 3). Ze geeft aan dat ze mee kan denken over het overvliegen maar dat ze er geen ervaring mee heeft.

Positieve aspecten

De ondersteuningscoach is van mening dat deze vorm van onderwijs goed is voor de kinderen omdat ze minder te maken hebben met de negatieve aspecten van groepsdynamica. *“De kinderen zijn minder op elkaar gefocust en worden minder vergeleken. Ze vergelijken zichzelf ook minder met een ander. Dus dat is voor sociaal-emotionele welbevinden wel een pre.”* (Respondent 3). Ook kunnen de 3.0 scholen binnen GelderVeste bij elkaar terecht voor advies en overleg, om zo van elkaar te kunnen leren.

Negatieve aspecten

Ze ziet wel punten die volgens haar verbeterd kunnen worden in het proces van overvliegen. Zo merkt ze op dat er in de regels en algemene afspraken tussen de unit veel verschil zit. De begeleiding in unit 1 is anders dan in unit 2 en in unit 3 is het weer anders. Dit zorgt ervoor dat het van de ene unit naar de andere unit een hele grote sprong is op sociaal-emotioneel en cognitief gebied (zie figuur 4.9).

R03: ‘Voor een deel kun je het verklaren uit, ja maar we hebben ook een oudere doelgroep, maar ik denk dat dat er meer een doorgaande lijn mogelijk is’.

Figuur 4.9

Oplossing

De ondersteuningscoach heeft het idee dat een instroomgroep zou kunnen helpen voor de leerlingen die zijn overgevlogen, om ze extra duidelijkheid te verschaffen. Deze instroomgroep is vooral gericht op het helder krijgen van gedragsverwachtingen: hoe gaan we in de unit met elkaar om. Dit vergelijkt de ondersteuningscoach met de introductie van het begin van het schooljaar binnen het traditioneel onderwijs. Daarbij geeft ze ook aan dat het voor sommige kinderen houvast geeft als ze met de grote groep over kunnen naar de volgende unit. Volgens de ondersteuningscoach moet er een balans gevonden worden tussen het niet hoeven vergelijken met elkaar en de bekendheid van de leerlingen om je heen.

4.4 Deelvraag 4

Hoe betreft basisschool De Zonneboom binnen scholengroep GelderVeste de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in het proces van overvliegen?

De resultaten van deelvraag 4 zijn verkregen uit het diepte-interview met de onderwijskundig leider van basisschool 'De Zonneboom' in Doetinchem. Deze school is net als 't Prisma onderdeel van scholengroep GelderVeste. Sinds 2013 is de school gekanteld en wordt er 3.0 onderwijs aangeboden. Het onderwijs wordt net als op 't Prisma in de vorm van units gegeven.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

De onderwijskundig leider is van mening dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen niet in een format te vangen is (figuur 4.10). Op De Zonneboom wordt daarom geen gebruik gemaakt van een vast format met vaardigheden of ontwikkelingstaken waar een leerling aan moet voldoen om in aanmerking te komen om over te vliegen.

R08: "Ieder kind is anders sociaal-emotioneel en die zal op het ene ja hebben en op het andere nee. Maar dat je toch zegt het kind is wel zover dat die over kan gaan. Daar moet je echt gericht naar het kind kijken en dat kun je niet vastleggen in een format."

Figuur 4.10

Proces van overvliegen

De leerkrachten op De Zonneboom kijken in het proces van overvliegen eerst naar de toets gegevens van de leerling en daarna naar de sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit gaat voornamelijk in samenspraak met de leerkrachten binnen de unit. *"Je bent met meerdere leerkrachten op de unit. Dus dat bespreek je met die meerdere leerkrachten en dan komen ze met advies bij mij."* (Respondent 8). Dat je met meerdere leerkrachten op een unit bent vindt ze een groot voordeel van het 3.0 onderwijs. In dit gesprek wordt gedeeld voor welke leerlingen het overvliegen goed is en met welke redenen, zodat de onderwijskundig leider weet op welke gronden dit voorstel is gebaseerd. Hierbij is het ook belangrijk om de ouders van de desbetreffende leerling(en) erbij te betrekken. *"Ik vind dat je ouders al in het proces mee moet nemen."* Hierbij is het belangrijk dat ouders op de hoogte zijn van de redenen waarom hun kind in aanmerking komt om over te vliegen en dat niet alleen de goede cijfers de reden zijn. *"Je moet echt het totaalplaatje zien."* (Respondent 8). Het is niet altijd dat de leerling sociaal-emotioneel en cognitief er aan toe is. Sommige kinderen komen op cognitief gebied nooit zo ver, dus dan is op een gegeven moment alleen de sociaal-emotionele ontwikkeling doorslaggevend. Ze moeten dan ook over, ook voor de aansluiting met vriendjes. Hierbij is het heel belangrijk dat de leerling zich veilig voelt. *"Dat is de basis om te ontwikkelen."* (Respondent 8).

R08: "Leerstof kun je altijd aanpassen. Sociaal-emotioneel is de ontwikkeling van het kind zelf."

Figuur 4.11

De onderwijskundig leider geeft aan dat ze het overvliegen heel goed vindt voor de leerlingen die de aangeboden lesstof in hun unit heel makkelijk kunnen en sociaal-emotioneel ook heel sterk zijn. Daarbij is het van belang om kritisch te kijken welk kind het echt nodig heeft om door te gaan en dus over te vliegen naar een volgende unit.

Overdracht

Op De Zonneboom is de overdracht van de huidige unit naar de volgende unit ook belangrijk. Het doel hiervan is dat de leerkrachten ook toelichten wat het kind nodig heeft om verder te komen in de ontwikkeling. *“En dan ook echt op het stukje sociaal-emotioneel.”* Wat heb je nodig. *“Niet iedere leerling is even sterk en dan zouden ze nooit over kunnen vliegen, dus die overdracht is ook een heel belangrijk onderdeel.”*

De leerling betrekken in het proces

De onderwijskundig leider van De Zonneboom vindt het erg belangrijk dat de leerling ook wordt betrokken in het proces van overvliegen. Ze zegt hierover: *“Nou en of. Heel duidelijk wel, want wil jij wel naar unit 3? Als jij een uitzonderingspositie bent wil jij dat wel naar unit 2, want je vriendjes en vriendinnetjes waar je nu mee speelt blijven achter en als een kind heel duidelijk zegt ja maar ik zie er tegen op. Nou dan vind ik wel dat het kind moet gaan wennen om te kijken of het jou wat lijkt, maar vind je het niks dan gaan we het niet doen. Een kind moet zich wel veilig voelen. Dat is de basis voor de ontwikkeling.”* (Respondent 8).

4.5 Deelvraag 5

Welke hulpmiddelen, beschikbaar binnen het 3.0 onderwijs, zijn geschikt om binnen 't Prisma in te zetten om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in kaart te brengen (en te volgen)?

Om deze deelvraag te beantwoorden is de inspirator van het 3.0 onderwijs en oud-directeur van basisschool Wittering.nl geïnterviewd. Ook zijn de interviews met de onderwijskundig leider van 't Prisma en De Zonneboom, de regisseurs en de ondersteuningscoach ook gebruikt voor het beantwoorden van deze vraag.

Kind volgsysteem

Respondent 2 geeft aan dat een kind volgen geen methode is. *“Het volgen van kinderen is geen methode het is een kind ontwikkelvolgsysteem oftewel een manier van gespreksvoering via portfolio en via ontwikkelgesprekken en ontwikkelverslagen om een traject van een kind te begeleiden.”* Iedereen die met die leerling werkt, doet daarin mee en heeft een rol. *“En zo moet je het zien al die volwassenen erom heen voelen zich medeverantwoordelijk voor het kind en uiteindelijk wordt er een knoop doorgehakt”*

R02: *“Die knoop doorhakken is een proces die je met school doet met het kind en met de ouders. Altijd. Nooit alleen de school. Alle drie.”*

Figuur 4.13

(Respondent 2). Daarin vindt de inspirator het heel belangrijk dat de school het kind en de ouders mee neemt in dat systeem en er gezamenlijk een beslissing wordt genomen.

Methodes binnen GelderVeste

De ondersteuningscoach vertelt dat het door de inspectie verplicht is gesteld een sociaal veiligheidsplan te gebruiken op school, maar dat de methodes hiervoor niet vaststaan. Binnen GelderVeste worden verschillende methodes en meetinstrumenten ingezet door de scholen. Zo worden onder andere Kanjertraining, SCOL, kindgesprekken en KanVAS gebruikt.

R06: "Want daarom zou ik niet zeggen pak de lijst van SCOL of pak de lijst van het kanjersysteem. Nee, pak die lijsten om te kijken welke items bij de unit aansluiten en welke niet aansluiten."

Figuur 4.13

Wensen van de leerkrachten

In het interview met de regisseurs worden SCOL en de Kanjertraining ook als benoemd methodes, alleen willen zij daar liever een samengevoegde methode van. Daarnaast wordt er door respondent 6 nog een methode benoemd die hij zelf heeft gemaakt toen hij werkzaam was op een andere school. Dit was een afvinklijstje waarop stond wat een leerling van groep 2 allemaal moet kunnen om in groep 3 zijn hoofd boven water te kunnen houden. Dit was geen bepalend document, maar een ondersteuning voor de leerkracht.

Over SCOL zegt de onderwijskundig leider van 't Prisma: "Dat bevalt helemaal niet, die is heel erg gericht op de klassikale situatie. Dus daar moeten we echt wat anders voor."

(Respondent 1). Daarnaast geeft ze aan dat het ook erg belangrijk is dat de leerkrachten bekwaam moeten zijn in het lezen van de tools om te snappen wat er staat. Of dat ze met elkaar in gesprek gaan, omdat dat naar haar idee ook veel oplevert.

Onderwijskundig leider De Zonneboom

De 'methode' die de onderwijskundig leider van De Zonneboom benoemd is vooral in gesprek gaan met elkaar. Er zijn minimaal drie leerkrachten binnen een unit en als je er samen uit bent of de leerling kan overvliegen dan kun je het met het kind en de ouders bespreken. Daarnaast geeft zij aan dat de overdracht, en dan vooral op sociaal-emotioneel gebied, erg belangrijk is. Naast de overdracht benoemt ze ook de evaluatie met de leerling als belangrijk onderdeel. Wanneer een kind heeft mee gedraaid in zijn nieuwe unit wordt er samen geëvalueerd: "Hoe vond je het, wat viel je tegen, wat vond je juist zo fijn, hoe was het met de meester en de juffen." (Respondent 8). Het kind moet zich veilig voelen, daarin is het evalueren met de leerling samen ook heel belangrijk. De visie van de inspirator sluit hierbij aan: tijdens de overgang naar het overvliegen kun je als leerkracht dan een moment nemen om te kijken "Oké klopt het van die kinderen die wij genoemd hadden, staan we daar bij stil. Dat is de evaluatie en dan besluit je of het definitief is of dat je zegt nou jij gaat best wel goed maar je gaat nog niet het eind van het kwartaal maar het kwartaal daarna." (Respondent 2).

Hoofdstuk 5: Conclusies

5.1 Conclusie deelvraag 1:

Welke positieve aspecten en welke knelpunten ervaren de leerkrachten op dit moment bij het betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen?

Uit de resultaten van deelvraag 1 blijkt dat alle leerkrachten en onderwijsassistenten het belang inzien van de sociaal-emotionele ontwikkeling van overvliegers. Ook zijn bijna alle leerkrachten het eens met de definitie van sociaal-emotionele ontwikkeling die 't Prisma hanteert. Hieruit is te concluderen dat de leerkrachten achter de definitie van de sociaal-emotionele ontwikkeling staan die 't Prisma hanteert. Het is positief dat de meeste leerkrachten het idee hebben dat de sociaal-emotionele ontwikkeling goed wordt meegenomen in het proces van overvliegen. De onderwijskundig leider van 't Prisma is nog helemaal niet tevreden over het proces. Het verschil in mening tussen de leerkrachten en de onderwijskundig leider zou verklaard kunnen worden door het feit dat de onderwijskundig leider bij alle overvliegers binnen de school is betrokken en de leerkrachten alleen bij de overvliegers uit hun eigen unit. De meeste leerkrachten staan positief tegenover het overvliegen. Kritiekpunten hierbij zijn de organisatorische haalbaarheid van de begeleiding van overvliegers en het ontbreken van een doorgaande lijn tussen units, waardoor de stap naar de volgende unit erg groot is. In het herontwerpmodel is er sprake van een consistente visie en structuur. Dit betreft onder andere het schoolbestuur, pedagogisch klimaat, de omgangsregels in de unit. Dit zorgt voor het beter kunnen realiseren van opvoedingsdoelen (Ros, 2005). Hieruit is op te maken dat de doorgaande lijn binnen het herontwerp erg belangrijk is. Het is ook een van de uitgangspunten van de wet van het primaire onderwijs. Deze wet beschrijft dat een leerling een ononderbroken ontwikkelingsproces moet kunnen doorlopen (Ministerie Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, 2017).

Uit de enquêtes en het interview met de ondersteuningscoach blijkt dat de overvliegers een te grote sprong moeten maken naar de volgende unit. De mogelijke oorzaak hiervan is dat de units niet op de hoogte zijn van elkaars werkwijze binnen de unit en rondom het overvliegproces. De helft van de leerkrachten geeft aan niet te weten of alle units hetzelfde handelen. Hieruit blijkt dat er geen eenduidig beleid is. Mede hierdoor is het lastig om te zien waarom het overvliegen bij het ene kind wel succesvol is geweest en bij een ander kind niet. De evaluatie door leerkrachten speelt hierin een belangrijke rol. Uit de resultaten van de enquête is te concluderen dat het evalueren op dit moment niet gestructureerd wordt gedaan met alle leerkrachten, maar alleen in het regisseuroverleg. De leerkrachten lijken hier wel behoefte aan hebben. Om hier in de toekomst op in te kunnen spelen is het belangrijk dat

binnen de school een lijn is voor het overvliegen en het evalueren van dat proces. Door middel van de evaluaties is terug te lezen waarom het overvliegen bij leerlingen wel of niet succesvol is verlopen.

5.2 Conclusie deelvraag 2:

Wat is er volgens de leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem nodig om zicht te krijgen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen?

Bijna driekwart van de respondenten geeft in de enquête aan dat er iets ontbreekt in het overvliegproces of staat er neutraal in. Een aantal leerkrachten vinden niet dat er iets ontbreekt. Hieruit is te concluderen dat de leerkrachten het proces van overvliegen niet hetzelfde ervaren. Opvallend is dat één respondent benoemt dat leerlingen geen duidelijkheid hebben over wanneer en waarom ze mogen overvliegen. Hieruit blijkt dat er behoefte is om leerlingen meer bij hun eigen overvliegproces te betrekken.

De inspirator van het 3.0 onderwijs vindt het belangrijk om leerlingen te betrekken bij het proces van overvliegen. Dit sluit aan bij de 10 bouwstenen van het kindgericht onderwijs. Hier wordt benoemd dat een leerling zelf mag meebeslissen over de vormgeving van het traject van leren (Karels, 2016).

In het groepsinterview geven de regisseurs aan dat een lijst met daarop de belangrijkste sociaal-emotionele taken en vaardigheden helpend kan zijn bij de beslissing of een kind er sociaal-emotioneel aan toe is om over te vliegen. Dit is ook twee keer op de post-its geschreven. De onderwijskundig leider van 't Prisma geeft hierbij aan dat het als leerkracht niet mogelijk is om een pasklaar format in te zetten als hulpmiddel, omdat je kinderen niet langs dezelfde meetlat kan leggen. Karels (2016) beschrijft dat ieder kind uniek is en behoefte heeft aan een eigen ontwikkelingsroute. Het onderwijs zou hierin moeten steunen en de kans bieden om iedereen zijn eigen route te laten doorlopen. Hieruit blijkt dat er binnen het kindgericht onderwijs, wat 't Prisma uitdraagt, geen hulpmiddel kan worden ingezet waarbij alle leerlingen op sociaal-emotioneel gebied in hetzelfde strakke format passen. Karels geeft hierbij als toelichting dat het bij het ondersteunen en uitdagen van leerlingen belangrijk is om ieder kind te waarderen om wie hij is en niet te kijken naar het 'gemiddelde' kind (Karels, 2016). Het hulpmiddel mag daarom nooit het daadwerkelijke besluit zijn, omdat de sociale ontwikkeling niet voor iedereen in hetzelfde tempo verloopt. Er zijn kinderen die zich sociaal heel snel ontwikkelen en daarna een sterke terugval krijgen, maar er zijn ook kinderen waar de sociale ontwikkeling heel langzaam op gang komt om vervolgens een sterk stijgende lijn te laten zien (Ploeg, 2011). Een leerling kan dus sociaal heel sterk ogen, maar na het overvliegen een terugval krijgen waardoor hij maar moeilijk mee kan komen met de groep of juist de tegenovergestelde situatie. Het kan hierbij niet zo zijn dat de leerling op alle

onderdelen van het format een 'ja' moet hebben om over te mogen vliegen. Het format kan echter wel ingezet worden als denkpapier voor de leerkrachten. Om zo structuur aan te kunnen brengen en de persoonlijke gevoelens en ideeën rondom de sociaal-emotionele ontwikkeling van één specifieke leerling te kunnen vertalen naar papier. Om vervolgens aan de hand hiervan, samen met de andere collega's binnen de unit elkaars bevindingen te bespreken. De leerkrachten, onderwijsassistenten en stagiaires benoemen jezelf op je gemak en veilig voelen de belangrijkste sociaal-emotionele taken voor de afvinklijst. Daarnaast worden binnen de groep passen, stevig in je schoenen staan en jezelf durven uitspreken ook als belangrijke eigenschappen gezien.

5.3 Conclusie deelvraag 3:

Wat zijn de ervaringen van de ondersteuningscoach binnen het zorgteam van scholengroep GelderVeste met betrekking tot het gestructureerd betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen, door de leerkrachten van basisschool 't Prisma in het proces van overvliegen?

Uit de resultaten van deelvraag 3 blijkt dat de ondersteuningscoach alleen betrokken is bij overvliegmomenten van de zorgleerlingen en dus weinig tot geen ervaring heeft met het overvliegen. Hierdoor zijn er na het interview weinig nieuwe inzichten verkregen wat betreft de ervaringen van de ondersteuningscoach. Wel heeft zij haar mening en ideeën kunnen delen, waardoor er wel zicht is op de belangrijkste aandachtspunten binnen het overvliegen en het structureel betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Binnen GelderVeste zijn er geen vaste richtlijnen rondom het overvliegen beschreven, omdat niet alle scholen binnen de stichting 3.0 scholen zijn, en de 3.0 scholen zich allemaal in een andere fase in het kantelproces bevinden. Daarnaast zijn ze vrij om hun eigen onderwijs vorm te geven. Dit kan ook een reden zijn waarom er binnen GelderVeste geen eenduidig beleid is rondom het volgen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Wel geeft de ondersteuningscoach aan dat de sociaal-emotionele ontwikkeling heel erg belangrijk is en dat leerlingen zich positief moeten kunnen ontwikkelen op sociaal-emotioneel gebied. Het is volgens haar een algemeen aanvaarde theorie dat leerlingen lekker in hun vel moeten zitten om goed kunnen leren. Dit wordt ondersteund door de literatuur. Feldman zegt dat het in de basisschool-leeftijd heel erg belangrijk is dat kinderen in een omgeving zijn waar op sociaal-emotioneel niveau zich goed kunnen ontwikkelen zodat ze daadwerkelijk tot leren kunnen komen (Feldman, 2012).

Het ontbreken van een vast beleid en bijbehorende richtlijnen kan de oorzaak zijn van de wisselende ervaringen zijn met betrekking tot het overvliegen. De gelegenheid om in overleg te gaan met andere 3.0 scholen binnen GelderVeste kan helpend zijn in het proces om een

eenduidige lijn te kunnen creëren. De scholen die verder in het kantelproces zitten kunnen de andere scholen adviseren.

De ondersteuningscoach vindt het positief dat er binnen het 3.0 onderwijs minder negatieve aspecten van groepsdynamica zichtbaar zijn. Omdat kinderen niet met elkaar worden vergeleken en zichzelf minder gaan vergelijken met andere leerlingen. Dit voorkomt dat leerlingen door opwaartse sociale vergelijking zich slechter gaan voelen en een negatief zelfbeeld ontwikkelen. Dit is positief voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Maar voor sommige kinderen kan opwaartse vergelijking juist heel goed zijn waardoor ze juist beter kunnen gaan presteren (Dijkstra et al., 2008). Overvliegen zou dus juist goed zijn voor de leerlingen die beter gaan presteren door opwaartse vergelijking. Hierbij is dus de vraag of het voor leerlingen die daardoor juist een negatief zelfbeeld krijgen wel een optie is om over te vliegen, of dat het voor deze leerlingen prettiger is om met een grote groep over te gaan. Dit verschilt per leerling. De ondersteuningscoach geeft aan dat met een grote groep over gaan voor sommige leerlingen prettig is omdat het houvast geeft.

5.4 Conclusie deelvraag 4:

[Hoe betreft basisschool De Zonneboom binnen scholengroep GelderVeste de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in het proces van overvliegen?](#)

Op De Zonneboom wordt geen gebruik gemaakt van een vast format om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen te betrekken bij het overvliegen. De onderwijskundig leider geeft aan dat zij vindt dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen niet in een format gegoten kan worden omdat ieder kind anders is op sociaal-emotioneel gebied. Het kindgericht onderwijs kent daarom ook geen vast systeem in onderwijs. De diversiteit van de leerling, leerkracht en school staat centraal (Karels, 2017). Hierdoor kan dus niet iedereen met behulp van hetzelfde format getoetst worden. Op De Zonneboom wordt er door de leerkrachten bij mogelijke overvliegers in eerst naar de toets resultaten gekeken en daarna naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Wanneer de leerkrachten naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van een leerling gaan kijken is een gezamenlijk gesprek en besluit erg belangrijk. Wanneer er een besluit is genomen, vindt de onderwijskundig leider het van belang dat zij en daarna de ouders op de hoogte worden gesteld waarom en op basis van welke factoren deze leerling in aanmerking komt om over te vliegen.

Voordat een kind nieuwe cognitieve vaardigheden kan leren, zal hij zich veilig moeten voelen in zijn omgeving. Dat is de reden dat de sociaal-emotionele ontwikkeling zo belangrijk is om mee te nemen (Feldman, 2012). De onderwijskundig leider is van mening dat de sociaal-emotionele ontwikkeling erg belangrijk is omdat het de ontwikkeling van de leerling zelf is. Hierbij geeft ze aan dat de ontwikkeling van het kind centraal staat en het cognitieve niveau

van de leerling in deze situatie minder doorslaggevend is. Wanneer een leerling op cognitief niveau nog niet helemaal toe is aan de volgende unit, kan het dus zijn dat hij op basis van zijn sociaal-emotionele ontwikkeling toch overvliegt. Op deze manier worden er voorwaarden gecreëerd om de leerling zich zo optimaal mogelijk te laten ontwikkelen. Dit wordt weer ondersteund door het feit dat de leerlingen ook betrokken worden in het proces van overvliegen. Leerlingen mogen zelf aangeven of ze wel of niet willen overvliegen. Als ze in aanmerking komen moeten ze wel gaan wennen in de volgende unit, om er zeker van te zijn of ze wel of niet willen overvliegen. De leerlingen mogen zelf beslissen of ze als uitzondering wel weg willen van hun vriendjes en vriendinnetjes. Hieruit is dus ook op te maken dat de onderwijskundig leider van 'De Zonneboom' overvliegen een uitzondering vindt.

Op De Zonneboom is de overdracht een belangrijk onderdeel binnen het overvliegproces. Hierbij neemt de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling een centrale plaats in. De leerkrachten vertellen dan wat het kind nodig heeft om verder te komen in zijn ontwikkeling. Op deze manier kan er in de volgende unit de juiste begeleiding geboden worden die de leerling nodig heeft om zich goed te kunnen ontwikkelen. In de resultaten van deelvraag 1 is te lezen dat hier op 't Prisma nog onduidelijkheden in zijn en dat niet alle leerkrachten vinden dat dit goed gebeurt. Dit loopt binnen 't Prisma nog niet goed.

5.5 Conclusie deelvraag 5:

Welke hulpmiddelen, beschikbaar binnen het 3.0 onderwijs, zijn geschikt om binnen 't Prisma in te zetten om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in kaart te brengen (en te volgen)?

Volgens de inspirator kan het volgen van leerlingen niet als methode gezien worden. Dit is volgens hem de manier in het volgen van de ontwikkeling van leerlingen. Hierbij worden (ontwikkel)gesprekken met leerlingen en ontwikkelingsverslagen ingezet om een kind te begeleiden. Hierbij is het belangrijk dat dit gebeurt samen met ouders en het kind. De onderwijskundig leider van De zonneboom geeft ook aan dat alle leerkrachten samen, en in overleg met ouders en het kind tot een besluit komen of een leerling wel of niet kan en mag overvliegen. In het herontwerpmodel zijn professionals, kinderen en ouders op elkaar aangewezen zijn en werken samen. Ze vormen een gemeenschap waarin ze samen leven en leren (Ros, 2005). Dit sluit aan op bovenstaande meningen.

De onderwijskundig leider van 't Prisma geeft aan dat SCOL niet bevalt. Deze methode is erg klassikaal en past dus niet binnen 't Prisma en het 3.0 onderwijs. De regisseurs benoemen SCOL en ook Kanjertraining als mogelijke bruikbare methodes. Deze methodes zien ze liever samenvoegt, om er zo de belangrijkste items voor het 3.0 onderwijs eruit te halen en zo een nieuwe, en voor het 3.0 onderwijs, bruikbare methode van te maken. Respondent 6 geeft hierbij aan dat het afvinklijstje die hij in het verleden heeft gemaakt als

hulpmiddel, prettig werkte. Deze afvinklijst werd als werkdocument en ondersteuning in het denkproces ingezet. Door deze lijst samen met de leerkrachten binnen de unit te bespreken en zo elkaars ideeën en ervaringen te delen, kan er samen een compleet beeld gevormd worden van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Hierbij is het belangrijk te benoemen dat de leerlingen niet op alle gebieden een 'ja' moet scoren om over te mogen vliegen. Samen moet er gekeken worden waar de behoeften van de leerling liggen en wat hij nodig heeft om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. De onderwijskundig leider van 't Prisma geeft hierbij als opmerking dat het van belang is dat leerkrachten methodes moeten kunnen lezen en snappen wat er staat. Het samen overleggen is een belangrijk onderwerp dat in de meeste interviews naar voren is gekomen. Dit is volgens de onderwijskundig leider van De Zonneboom het voordeel aan het 3.0 onderwijs; de mogelijkheden om binnen de unit met elkaar in gesprek te gaan, om zo samen tot een besluit te komen. Daarnaast is het belangrijk om samen met de leerling het wennen in de nieuwe unit te evalueren. Zo wordt het voor de leerkrachten duidelijk hoe de leerling de nieuwe unit heeft ervaren en kan worden nagegaan of hij zich daar veilig voelt.

5.6 Conclusie onderzoeksvraag

Hoe kunnen leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem structureel de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen, betrekken bij de besluitvorming bij het al dan niet laten 'overvliegen' van leerlingen.

Zowel binnen GelderVeste als 't Prisma staan er rondom het overvliegen geen richtlijnen op papier. Hierdoor zijn de leerkrachten zoekende wat betreft de besluitvorming of een leerling er op sociaal-emotioneel gebied aan toe is om over te vliegen. Zowel in de enquêtes als in de literatuur komt naar voren dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen erg belangrijk is en wordt gevonden.

De regisseurs hebben in het groepsinterview, net als op de post-its, aangegeven dat een lijst met de belangrijkste sociaal-emotionele vaardigheden van de leerlingen als hulpmiddel kan worden ingezet. Zo krijgen de leerkrachten inzicht in de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Zowel de regisseurs als de onderwijskundig leider geven hierbij als aandachtspunt dat dit formulier als ondersteuning moet worden ingezet. Het kan niet als bepalend document gezien worden, omdat je dan iedere leerling meet in hetzelfde format, wat volgens de visie van het kindgericht onderwijs niet passend is. Ieder kind moet gewaardeerd worden om wie hij is en hierbij kun je niet kijken naar het 'gemiddelde' kind (Karels, 2016).

Hierbij is het belangrijk om de voordelen van het werken met meerdere leerkrachten binnen een unit te benutten. Wanneer de leerkrachten gezamenlijk en aan de hand van deze

ondersteuningslijst per onderwerp of vaardigheid in met elkaar in gesprek gaan, kan er een uitgebreid beeld gevormd worden van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Zo kan door de leerkrachten gezamenlijk worden besloten of een leerling er op sociaal-emotioneel gebied aan toe is om over te vliegen naar de volgende unit. De inspirator en onderwijskundig leider geven hierbij aan dat het erg belangrijk is om het kind en zijn ouders vanaf het begin te betrekken bij het proces.

De conclusie is dat de leerkrachten behoefte hebben aan een hulpmiddel waarmee ze inzicht krijgen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van mogelijke overvliegers. Dan kan de beslissing of een kind er op sociaal-emotioneel gebied aan toe is om over te vliegen, door de leerkrachten onderbouwd worden. Hierbij is het belangrijk dat dit hulpmiddel passend is binnen het 3.0 onderwijs. Dit betekent dat het geen strak format kan zijn waarbij scores worden uitgedeeld, omdat dit niet past binnen de visie van het 3.0 onderwijs. Op deze manier kunnen leerlingen niet met elkaar worden vergeleken en kunnen de leerlingen hun eigen ontwikkeling doorlopen.

Aanbevelingen

*Het inzetten van een methode die passend is bij het 3.0 onderwijs, makkelijk bruikbaar is en wat ondersteunend is binnen het overleg met de leerkrachten.
*Leerlingen betrekken bij hun eigen overvliegproces. Het is heel belangrijk om te weten of een leerling zelf gemotiveerd is om naar de volgende unit te gaan. Daarnaast wordt het voor leerlingen dan duidelijker wat er van hun verwacht wordt in het proces van overvliegen.
*Duidelijkere algemene afspraken omtrent overvliegen, die binnen iedere unit gelden. Dit biedt duidelijkheid en structuur aan de leerkrachten, ouders en leerlingen.
*Rapporteren en evalueren van het overvliegen. Zo kunnen leerkrachten terugkijken naar vorige processen en wat daar wel en niet goed ging. Zo kan het proces in de toekomst verbeterd worden.
*Duidelijke algemene afspraken die in alle units worden nageleefd. Dit zorgt voor een doorgaande lijn tussen alle units, wat het overvliegen voor de leerlingen makkelijker maakt, omdat ze de algemene regels en werkwijze al kennen. Er wordt nu tussen de twee units een te grote 'sprong' ervaren.
*Iedere overvlieger koppelen aan een maatje in de volgende unit. Dit maatje dient als ondersteuning op het moment dat de overvlieger vragen heeft over de unit en de (ongeschreven) regels in een unit. De vragen over schoolwerk zijn voor de leerkracht/ onderwijsassistent. Leerkrachten moeten maatjes aanstellen die dit graag willen en kunnen. Het schoolwerk van het maatje mag hier niet onder lijden.
*De leerlingen pas laten overvliegen op momenten wanneer zij eraan toe zijn. Geen vaste momenten creëren waarop leerlingen moeten overvliegen.

*Ouders moeten in de beginfase van het overvliegproces betrokken worden. Zo kunnen ouders aangeven of ze vinden dat hun kind het overvliegen wel of niet aan kan. Het is hierbij belangrijk dat ouders weten wat het overvliegen betekend en waarom hun kind er voor in aanmerking komt.

De eerste 4 aanbevelingen worden uitwerkt tot een product. Voor het product verwijzen wij u graag naar de productverantwoording en implementatieplan.

5.7 Discussie

Validiteit en betrouwbaarheid

Er is geprobeerd het onderzoek zo valide mogelijk uit te voeren. Doordat er binnen de beroepspraktijk veel invloeden zijn waar je als onderzoeker geen invloed op hebt, zoals de stemming van de respondenten of onverwachte gebeurtenissen waardoor de respondenten anders naar het onderwerp kijken, kan dat de resultaten beïnvloeden. Ook kunnen respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven, waardoor de resultaten kunnen worden beïnvloed. Hierdoor kan een onderzoek nooit helemaal valide zijn (Donk & Lanen, 2012).

Enquête: De enquête is met een duidelijke uitleg verstuurd naar de 16 respondenten, die in overleg met de opdrachtgever zijn uitgekozen. Ondanks dat er drie herinneringsmails zijn verstuurd, tijdens de pauze een laptop is klaargezet om de respondenten te stimuleren om de enquête in te vullen, zijn er uiteindelijk 11 van de 16 ingevuld. Dit is ongunstig voor de validiteit van het onderzoek, omdat nu niet ieders mening is betrokken in het onderzoek. Zoals eerder beschreven hebben de twee ondersteuningscoaches de enquête bewust niet ingevuld. Dit heeft voor de resultaten weinig consequenties gehad, omdat het onderzoek zich richt op de leerkrachten. Vanwege een fout in de online enquête, konden de eerste 5 respondenten bij drie vragen geen antwoord invullen. Hierdoor is het antwoord op deze vragen maar door 6 respondenten beantwoord. Dit heeft invloed gehad op de validiteit van het onderzoek, omdat deze vragen niet gebruikt konden worden in onze resultaten.

Informatiebord: Het informatiebord met de post-its was bedoeld als laagdrempelige manier om de concrete ideeën van de leerkrachten te verzamelen. Anders dan verwacht bleef het bord lang leeg. Na vier keer herhalen en stimuleren van de leerkrachten om wat op het bord te hangen en onze verwachtingen nog een keer uitgesproken te hebben, is er op verzoek van de regisseurs de volgende vraag aan het bord toegevoegd: “Als er een lijst zou komen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling voor leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen, wat zou daar dan op moeten komen?” Deze vraag is concreter, maar ook meer sturend. Door het later toevoegen van deze vraag, hadden de leerkrachten weinig tijd om hun ideeën op te schrijven. Waardoor er waarschijnlijk er minder post-it verzameld zijn dan verwacht. Hierdoor zijn we misschien bruikbare ideeën misgelopen. Het informatiebord heeft echter wel bijgedragen aan de bewustwording met betrekking tot het overvliegen en het

hierin meenemen van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Gedurende de pauzes hebben de leerkrachten regelmatig gesprekken en discussies gevoerd over de vragen die op het bord geschreven zijn.

Interviews: Voor de interviews is een interviewgide opgesteld, om de interviews zo goed mogelijk te laten verlopen en afdwalen van het onderwerp te minimaliseren (zie bijlage H). Door bij alle interviews dezelfde onderwerpen te gebruiken, die voortkwamen uit de literatuuranalyse, zijn deze onderwerpen thematisch gecodeerd. Door voor de diepte-interviews ook een proefinterview in te plannen hebben we inzicht gekregen in hoe een interview verloopt en wat er verbeterd moet worden voor de volgende interviews. Ondanks de interviewguides, zijn er in de interviews veel dingen benoemd die voor het onderzoek niet relevant waren. Hierin kon de inbreng van de respondenten nog beter afgebakend worden. Op deze manier was er waarschijnlijk meer relevante informatie aan bod gekomen over de sociaal-emotionele ontwikkeling van overvliegers

Opnames tijdens de interviews: Door de interviews op te nemen is er voorkomen dat er belangrijke informatie verloren zou gaan. Door met de respondenten af te spreken dat de opname na het onderzoek verwijderd wordt en dat ze het transcript en de resultaten voor publicatie terug kunnen lezen, is er transparant en betrouwbaar gehandeld.

3.0 onderwijs in de literatuur: In de literatuuranalyse zijn er verschillende methodes benoemd die worden gebruikt in het 3.0 onderwijs. Het doel was om er tijdens het interview met de inspirator van het 3.0 onderwijs achter te komen wat deze methodes precies inhouden, om na te kunnen gaan of deze bruikbaar zijn voor 't Prisma. Helaas is hier geen antwoord op gekregen. Hij gaf aan dat het geen methodes waren om de sociaal-emotionele ontwikkeling te volgen. Om er toch achter te komen wat deze methodes inhielden is de 3.0 school die deze methodes wel gebruikt, gemaild voor een toelichting. Na het sturen van nog een extra herinneringsmail is hier helaas geen reactie op ontvangen. Vanwege de hoge kosten was het niet mogelijk om deze organisatie te bezoeken. Dit kan het onderzoek hebben beïnvloed omdat deze methodes misschien bruikbaar kunnen zijn voor 't Prisma, maar er hier geen informatie meer over verkregen is.

Wat is niet onderzocht: De mening van de leerlingen en hun ouders is in dit onderzoek bewust niet onderzocht. Hoe denken ouders over het overvliegen en wat vinden zij belangrijk in de sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarnaast is er ook niet onderzocht wat de leerlingen belangrijk vinden in hun ontwikkeling en wat zij denken dat nodig is om over te kunnen vliegen.

Opnieuw uitvoeren: Bij een volgend onderzoek zouden we de enquêtes persoonlijk aan de leerkrachten overhandigen en ze direct in laten vullen, zodat we van iedere respondent een antwoord ontvangen. Op deze manier wordt het onderzoek meer valide. Ook zouden we eerder aan de leerkrachten vragen waarom ze het informatiebord niet invullen. Zo kan er

sneller op ingespeeld worden en hebben de leerkrachten nog voldoende tijd om hun ideeën alsnog te delen.

Generaliseren van het onderzoek: Het onderzoek is uitgevoerd op 't Prisma. Daarin zijn de wensen van de leerkrachten van 't Prisma meegenomen. Daarnaast is er ook bewust een interview gehouden met een andere 3.0 school binnen GelderVeste en met de inspirator van het 3.0 onderwijs. Hierdoor zou het onderzoek op meerdere 3.0 scholen uitgevoerd kunnen worden. Om een product te kunnen maken voor 3.0 onderwijs is er een groter onderzoek nodig, onder meerdere 3.0 scholen binnen Nederland.

Suggesties voor vervolgonderzoek: In overleg met de opdrachtgever worden de uitgekozen aanbevelingen, uitgewerkt tot product. Een vervolgonderzoek zou een evaluatie kunnen zijn waarin de bruikbaarheid en toepasbaarheid van het product wordt onderzocht. Een ander vervolgonderzoek zou zijn om te kijken naar de rol van de leerling en zijn ouders in het proces van overvliegen. Verschillende respondenten aan hebben gegeven dat de leerling en zijn ouder(s) niet goed weten waarom een leerling mag overvliegen en wat hier allemaal bij komt kijken. Hier zou meer duidelijkheid in gecreëerd kunnen worden door de leerkrachten en onderwijskundig leider.

Literatuurlijst

- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek (tweede druk)*. Amsterdam: Boom Lemma.
- Buyse, E., Snoeck, G., Bertrands, E., Declecq, B. & Laevers, F. (2009). *Fundamenteel diepteonderzoek naar krachtige GOK-leeromgevingen. Onderzoeksluik 'Betrokkenheid en Welbevinden'*. Leuven: Steunpunt GOK/ ExpertiseCentrum.
- D'Escury-Koenigs, A. C., Engelen-Snaterse, T., & Mackaay-Cramer, T. (2001). *Sociale vaardigheidstrainingen voor kinderen: Indicaties, effecten, knelpunten (Derde druk)*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Dijkstra, P., Kuyper, H., Van der Werf, G. Buunk, A. P. & Van der Zee, Y. Z. (2008). *Social comparison in the classroom: A review. Review of Educational Research*, 78, 828-879.
- Ensie. (2017). Zelfstandigheid - zelfstandig werken. Geraadpleegd op 17 mei 2017, van <https://www.ensie.nl/wij-leren/zelfstandigheid-zelfstandig-werken>
- Encyclo. (z.d.). Opzoeken: Verantwoordelijkheid. Geraadpleegd op 17 mei 2017, van <http://www.encyclo.nl/begrip/verantwoordelijkheid>
- Encyclo. (z.d.). Opzoeken: Zelfvertrouwen. Geraadpleegd op 17 mei 2017, van: <http://www.encyclo.nl/begrip/zelfvertrouwen>
- Feldman, R. (2012). *Ontwikkelingspsychologie (Vijfde druk)*. Amsterdam: Pearson.
- GelderVeste. (z.d.). *Visie op leren*. Geraadpleegd op 6 februari 2017 van. <https://www.GelderVeste.nl/visie-op-leren>
- Goleman, D. (1996). *Emotionele intelligentie*. Amsterdam: Contact.
- Karels, M. (2017). *Kindgericht onderwijs in een lerende school*. Geraadpleegd op 14 februari 2017, van <http://wij-leren.nl/kindgericht-onderwijs-in-lerende-school.php>
- Karels, M. (2016). *Van jaarklassensysteem naar kindgericht onderwijs*. Geraadpleegd op 14 februari 2017, van <http://wij-leren.nl/naar-kindgericht-onderwijs.php>
- Kanjertrainingen. (z.d.). *Kanjertraining op scholen*. Geraadpleegd op 22 februari 2017, van <http://www.kanjertraining.nl/scholen/algemene-informatie/doelen>
- Kanjertrainingen. (z.d.). *KanVAS*. Geraadpleegd op 10 mei 2017, van <http://www.kanjertraining.nl/kenniscentrum/kanvas>

- Luitjes, M., Zeeuw-Jans, de, I. (2013). *Ontwikkeling in de groep: Groepsdynamica bij kinderen en jongeren*. Bussum: Coutinho.
- Migchelbrink, F. (2014). *Handboek praktijkgericht onderzoek*. Amsterdam: SWP.
- Ministerie van binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties. (2017). *Wet primair onderwijs*. Geraadpleegd op 7 februari 2017 van, <http://wetten.overheid.nl/BWBR0003420/2017-01-01>
- Nederlands Centrum Jeugdgezondheid. (z.d.). *Ontwikkeling van kinderen*. Geraadpleegd op 7 februari 2017 van, <https://www.ncj.nl/jgz-kennisportal/themas/knooppunt/?dossierid=74>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Programma Alternatieve Denkstrategieën (PAD)*. Geraadpleegd op 21 februari 2017, van [http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Programma-Alternatieve-Denkstrategieen-\(PAD\)](http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Programma-Alternatieve-Denkstrategieen-(PAD))
- Oudshoorn, T., Hurk, van den, A. (2006). *Ruimte voor herontwerp. Huisvesting Wittering.nl*. KPC Groep: Den Bosch.
- Ploeg, J. van der. (2011). *Sociale ontwikkeling van het schoolkind*. Houten: Bohn Stafleu van Loghem.
- Renkes, J., Overbeek, van, N. (2015). *Verwerken interviews & andere kwalitatieve data. Handleiding Pedagogiek*. Nijmegen. Hogeschool Arnhem en Nijmegen.
- Ros, A. (2005). *Herontwerp van het primair onderwijs: Wittering.nl*. 's-Hertogenbosch: KPC groep.
- Topwijs.nl. (z.d.). *Kinderen zijn niet lastig* [Online afbeelding]. Gedownload op 18 mei 2017, van <http://topwijs.nl/project/kinderen-zijn-niet-lastig/>
- 't Prisma. (z.d.). *Ons onderwijs in de praktijk*. Geraadpleegd op 6 februari 2017 van, <https://www.GelderVeste.nl/scholen/%E2%80%98t-prisma/ontdek/ons-onderwijs-in-de-praktijk>
- 't Prisma. (2016). *Schoolgids 2016 – 2017*. Doetinchem: Auteur.
- Transferpunt Vaardigheidsonderwijs. (2000). *Kwaliteitszorg*. Houten: Bohn Stafleu van Loghem.
- Salusi. (2011). *Persoonlijke ontwikkeling: 4-stappenplan voor individuele groei*. Geraadpleegd op 17 mei 2017, van <https://www.salusi.nl/persoonlijke-ontwikkeling-4-stappen-plan-voor-individuele-groei/>

SCOL primair onderwijs. (z.d.). *Wat is SCOL*. Geraadpleegd op 22 februari 2017, van <https://www.SCOL.nl/?main=watisSCOL>

Verlinden, J., Oostindie, B., Bouwman, N. & Ottink, M. (z.d.). *Versnellen zonder drempels*. Geraadpleegd op 20 februari 2017, van [http://www.schoolaanzet.nl/fileadmin/contentelementen/school_aan_zet/Opbrengsten_CfP_2013-2014/Verantwoording - DEF.pdf](http://www.schoolaanzet.nl/fileadmin/contentelementen/school_aan_zet/Opbrengsten_CfP_2013-2014/Verantwoording_-_DEF.pdf)

Wij-leren.nl. (z.d.). *LIO-stage*. Geraadpleegd op 23 mei 2017, van <http://wij-leren.nl/lio-stage.php>

Bijlage A

Oriënterend gesprek unit 1.

Bij dit oriënterend gesprek waren er twee leerkrachten van unit 1 aanwezig.

Een van de leerkrachten geeft direct aan dat geen enkel kind helemaal klaar is om over te vliegen. Cognitief en sociaal-emotioneel kan nooit helemaal in balans zijn want dan zou je een perfect kind hebben (A. Ter Beest, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017). Dit betekent dus ook dat de vragen verschillen per leerling maar ook dat de aanpak van het overvliegen verschilt per leerling. Dit zorgt ervoor dat het een lastig onderwerp is (A. Ter Beest, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017).

Op de vraag wanneer kinderen kunnen overvliegen wordt door beide leerkrachten geantwoord dat ze goed moeten kunnen lezen, rekenen, plannen, zelfstandig werken en dat ze weerbaar moeten zijn. Soms kan dat niet altijd, dan is een leerling op cognitief gebied nog niet sterk genoeg om over te vliegen, maar moet het omdat het voor die leerling noodzakelijk is om bij zijn vrienden te zijn of omdat het voor de beleving van een leerling beter is om met leeftijdsgenoten naar de volgende unit te gaan (A. Ter Beest, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017). Ook valt er nog veel te verbeteren in het aanspreken van de leerling vindt B. Breukelaar. Wanneer je kinderen op een juiste manier aanspreekt zal het leren echt vanuit het kind zelf komen en zijn ze gemotiveerder om ook over te gaan vliegen. Op die manier is een leerling ook beter te begeleiden (persoonlijke mededeling, 15 februari 2017).

Binnen unit 1 zijn ze erg gefocust op het aanleren van de basisregels. Voorbeelden hiervan zijn: niet rennen op de gang, opruimen waar je mee gewerkt hebt en zachtjes praten met elkaar. Wat er minder goed gaat volgens de leerkrachten van unit 1 is; ze horen van kinderen die naar unit 2 overgevlogen zijn dat ze het idee hebben dat ze dat allemaal los kunnen laten. Niets moet meer en je kunt doen wat je wilt. De leerkrachten van unit 1 vinden het jammer dat daar niet beter naar gekeken wordt in unit 2 omdat ze daar veel energie en tijd in hebben gestoken. De leerlingen ervaren nu een te groot verschil en worden te weinig gemotiveerd om hun best te doen in de volgende unit.

Tot slot vinden de leerkrachten van unit 1 als ze moeten kijken naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen de begrippen motivatie, initiatief, zelfstandigheid, weerbaarheid en nieuwsgierigheid belangrijk.

Bijlage B

Oriënterend gesprek unit 2.

Bij dit oriënterend gesprek waren 2 leerkrachten en een (PABO) stagiaire aanwezig.

Aan het begin van het gesprek werd verteld door de leerkracht dat ze vooral kijken naar de setting waar het kind in terecht komt bij de volgende unit. Hier zijn de leerkrachten vooral gericht op het feit dat de leerkrachten van unit 3 de tweede helft van het schooljaar heel druk zijn met groep 8, rondom de afsluitende toetsen, voorbereiden op het voortgezet onderwijs en eindmusical. Dit betekent dat de overvliegers van unit 2 niet alleen een goede werkhouding moeten hebben en veel zelfstandig moeten kunnen doen, omdat de begeleiding in unit 3 er weinig tot niet is (J. Hulst, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017). Op de vraag wanneer kinderen over mogen vliegen antwoorden de leerkrachten dat de taakhouding en werkhouding heel belangrijk zijn, maar dat daarnaast de kinderen voorbereid moeten zijn op meer werk, dat op een andere manier aangeboden wordt. De leerlingen moeten ook meer alleen gaan werken. Als er wordt gekeken naar het sociaal-emotioneel niveau wordt er door de leerkrachten gezegd dat een leerling zich staande moet kunnen houden in de volgende unit. Doordat de leerkrachten weten wie er in de volgende unit zitten kunnen ze een inschatting maken of de overvlieger zich staande kan houden tussen de oudere en veelal grotere leerlingen in de volgende unit.

De leerkrachten geven aan dat er geen specifieke checklist is op het gebied van overvliegen.

Wanneer er wordt gevraagd wat er minder goed gaat geven de leerkrachten aan dat er door de week heen afspraken worden gemaakt met verschillende leerkrachten over het overvliegen, maar de leerkracht die op een andere dag werkt hier niets vanaf weet. Het dag verslag wordt door de leerkrachten niet altijd zorgvuldig ingevuld en dat zorgt voor verwarring gedurende de wenperiode van een overvlieger.

Daarnaast vinden de leerkrachten van unit 2 de werkdruk erg hoog. De stagiaire geeft aan dat ze volgend kernconcept hele zelfstandige kinderen over laten vliegen naar de volgende unit, maar hier weer 4 kinderen voor terug krijgen uit unit 1 die heel erg veel ondersteuning nodig hebben (E. Peters, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017). Ook geven de leerkrachten aan dat het gedrag van kinderen situatie- en omgeving gebonden is. Kinderen kunnen zich in unit 2 heel goed gedragen en goed in hun vel zitten om vervolgens in unit 3 weer terug te vallen in slecht gedrag, maar dit kan ook andersom. Dat is de gok die je neemt in zo'n proces van overvliegen (H. Brinkhuis, persoonlijke mededeling, 15 februari 2017).

Tot slot geven de leerkrachten aan dat ze soms kinderen in hun unit krijgen die overgevologen zijn maar daar nog lang niet klaar voor waren, maar vanwege hun lichamelijke ontwikkeling en desinteresse voor hun mede groepsgenoten niet langer in unit 1 horen.

Bijlage C

Oriënterend gesprek leerling.

Voor dat we zijn begonnen met het gesprek hebben we de leerling uitgelegd wie wij zijn, waarom wij hier zijn en wat we gaan doen. Ook hebben we uitgelegd waarom we haar nodig hebben om een goed beeld te krijgen van de vraag. Daarnaast hebben we afgestemd met haar leerkracht wanneer een handig moment was om met haar het gesprek te voeren.

Voor het gesprek hebben we verteld dat ze alles mocht zeggen en dat geen antwoord goed of fout was. Ook hebben we verteld dat wanneer ze een vraag niet begreep of geen antwoord op de vraag wist ze dat mag aangeven.

In het gesprek heeft ze ons verteld dat ze in november 2016 is overgevlogen naar unit 3. Zelf noemt ze dit gewoon groep 7. Vanaf groep 5 is deze leerling al bezig met werkjes vanuit groep 7 en oefent ze veel met lezen, zodat na de zomervakantie haar niveau hoger zal zijn. De leerling zegt dat wilde overvliegen.

Toen de leerling in groep 6 zat heeft ze in oktober 2016 definitief gehoord dat ze over ging vliegen naar unit 3. Dit heeft ze gehoord van de leerkracht van unit 3.

Later in het gesprek kwam ook naar voren dat ze al wel wat dingen van haar ouders had gehoord en dat het veel met ouders in samenspraak was gegaan. Door dat haar ouders op de hoogte waren wist ze al wel een klein beetje wat er ging gebeuren.

Voordat de leerling definitief ging overvliegen heeft ze zogenaamde wendagen gehad.

Ze is begonnen met wennen door alleen de instructies te volgen van unit 3. Dit vond ze leuk omdat ze dan in unit 2 niet hoefde te werken en alleen maar hoefde te luisteren in unit 3.

Toen de leerling volledige dagen begon te wennen in unit 3 kwam de verwarring. Dit kwam doordat ze altijd al haar spullen mee moest nemen naar de unit waar ze die dag was. Omdat de leerling om de dag naar unit 3 ging was ze iedere dag haar spullen aan het verslepen. Dit heeft ze als iets lastigs ervaren omdat ze dat ook iedere keer na schooltijd moest doen.

Na een paar weken waren de dagen dat ze mocht gaan wennen ook weer uitgebreid wat nog meer gesleep met spullen veroorzaakte, omdat dat ook vaak halve dagen waren.

De leerling heeft in de begeleiding geen vast persoon gehad die haar stap voor stap heeft kunnen begeleiden. Wel kon ze naast haar oude leerkrachten ook bij haar nieuwe leerkracht. Hier ging ze op eigen initiatief naar toe. Ze vond dit zelf niet heel erg storend.

Wel gaf ze aan dat ze het liefst een bepaalde juf iedere dag zou hebben.

In de ervaring van een van de onderzoekers heeft deze leerling heel veel steun aan duidelijkheid en een eenduidige aanpak en dat is wat de juf die ze benoemd geeft.

Toen de leerling naar unit 3 ging is er tijd genomen voor het afscheid van unit 2 maar ook het verwelkomen in unit 3. Toen de periode van het overvliegen dicht in de buurt kwam was ze erg zenuwachtig en verteld ze dat ze er slapeloze nachten van heeft gehad. Ze heeft zich toen erg afgevraagd hoe het zal zijn in de nieuwe unit maar ook hoe het afscheid en het ontvangst zou gaan en of ze in unit 3 ook een fijne leerkracht zou vinden.

Tijdens de start in de nieuwe unit vond de leerling het fijn dat ze vaste maatjes had die haar hielpen en dat ze zelf een basiskring mocht kiezen. Ze is bewust in de kring gaan zitten waar haar vriendinnen zaten.

Het verschil in unit 3 vond ze vooral dat iedereen met mobieltjes en iPads werkte en dat de weektaak veel langer was dan dat ze gewend was. Daar kon ze niet mee smokkelen. Hiermee bedoelt ze dat de weektaak op beide kantjes van het papier stond waardoor ze niet meer kon doen alsof ze de weektaak niet meer had, omdat ze hem normaal altijd omdraaide. Een ander verschil was dat het in unit 3 rustiger is dan in unit 2. Daarnaast ziet ze iedereen in unit 3 hard werken waardoor ze soms denkt dat ze ook maar moet gaan werken.

Deze leerling heeft het overvliegen als prettig ervaren. Toen wij vroegen wat er anders kon, wist ze dat niet maar ze gaf wel aan dat ze dacht dat alle overvliegers anders werden begeleid. Ook vond ze het fijn dat ze het niet alleen van leerkrachten had gehoord maar ook van ouders.

Toen we aan haar vroegen waarom ze over mocht vliegen gaf ze zelf aan dat het kwam omdat ze beter contact heeft met kinderen die ouder zijn. De leerling voelt zich hier prettiger bij en heeft ook meer vriendinnen die ouder zijn. Als we vroegen aan de leerling waarom haar ouders dachten dat ze over moest vliegen, gaf ze aan dat haar ouders bang dat de lesstof van unit 2 te makkelijk was voor de leerling en vonden het daarom belangrijk dat zou overvliegen.

Bijlage D

Voorbeelden perspectieven

Perspectief Leerkrachten

Om twee leerlingen te beschermen voor de nieuwe, onbekende omgeving en situaties hebben de leerkrachten van unit 1 gekozen om twee leerlingen langer in unit 1 te houden. Hierover zijn gesprekken gevoerd met de ondersteuningscoach, ouders en leerkrachten. Samen is besloten om deze leerlingen langer in unit 1 te houden om ze zo succeservaringen op te laten doen en ze op hun eigen tempo voor te bereiden op de overstap naar unit 2. Een half jaar later vragen de leerkrachten zich af of dit de beste keuze was, omdat de leerlingen vanwege hun leeftijd nu veel minder aansluiting hebben bij hun jongere klasgenoten in unit 1. Omdat de leerkrachten hierin hun intuïtie hebben gevolgd en er geen richtlijnen staan beschreven, waar ze zich aan vast konden houden twijfelen de leerkrachten of dit de juiste manier van handelen was (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017).

Perspectief ouders

De ouders van twee leerlingen in unit 1 hun zoons wilden voorbereiden op het overvliegen door ze tijdens de pauzes met unit 2 buiten te laten spelen. De ouders dachten hun zoons zo spelenderwijs en op een laagdrempelige manier te kunnen laten wennen aan hun nieuwe groepsgenoten, om zo de overstap minder groot te maken. In de praktijk bleek echter dat de leerlingen tijdens het buitenspelen bewust alleen met elkaar speelden, op ruime afstand van de andere leerlingen (L. Weenk, persoonlijke mededeling, 2 februari 2017).

Bijlage E

De 10 bouwstenen van het kindgericht onderwijs

Ieder kind is uniek:

Hiermee wordt gezegd dat ieder kind behoefte heeft aan een eigen ontwikkelingsroute en dat het onderwijs hierin zou moeten steunen en de kans moet bieden om iedereen zijn eigen route te laten doorlopen.

Stel de persoonsontwikkeling centraal:

Dit houdt in dat kinderen autonome en verantwoordelijke volwassenen moeten kunnen worden om hun plek in de samenleving in te nemen.

Stimuleer de metacognitieve vaardigheden:

Dit houdt in dat er naast de aandacht cognitieve doelen ook aandacht moet zijn voor sociale vaardigheden en persoonlijkheid. Dit hoort bij 21ste -eeuwse vaardigheden.

Bij 21ste -eeuwse vaardigheden is er een roep om meer pedagogiek in het onderwijs.

Ondersteun de competentiebeleving:

School moet er voor kunnen zorgen dat leerlingen zich competent voelen bij het verwerven van kennis, vaardigheden en houding. Dit kan door het ondersteunen en uitdagen van de leerling. Vooral op gebied van pedagogiek. Hierbij is het belangrijk om ieder kind te waarderen om wie hij is en niet te kijken naar het 'gemiddelde' kind.

Maak leerlingen eigenaar van het eigen leerproces:

't Prisma stelt zich ten doel om kinderen te ondersteunen en te begeleiden in hun ontwikkeling. Kinderen leren verantwoordelijk te zijn voor hun leerproces (Prisma, 2016). Zo zijn de leerlingen op 't Prisma op de hoogte van hun doelen en de vaardigheden die ze zich eigen hebben gemaakt en welke ze nog kunnen leren of verbeteren. Voor de leerkrachten de taak om de leerstappen inzichtelijk te maken en de leerlingen hierin te begeleiden.

Zorg voor een ononderbroken ontwikkeling:

De ontwikkeling van het kind mag niet worden onderbroken door structuren of hindernissen van het systeem. Dat leerlingen een ononderbroken ontwikkeling moeten hebben staat in de wet beschreven die in de inleiding wordt benoemd.

Gebruik gepersonaliseerd leren:

Bij gepersonaliseerd leren wordt er bij de inhoud en tempo afgestemd op het individu. Hierbij kan de leerling zelf meebeslissen over de vormgeving van het traject.

Maak gebruik van coöperatief leren:

Samenwerken moet een vaste plek krijgen in het onderwijs, ook wanneer je werkt met gepersonaliseerd leren. Hierbij is het vooral belangrijk dat kinderen leren omgaan met verschillen maar hier ook gebruik van kunnen maken. Ze ontdekken ieders talent te benutten. Omdat de leerlingen op 't Prisma zelfs keuzes mogen maken en er wordt gestimuleerd om samen te werken kunnen de leerlingen van elkaar leren.

Laat leerlingen onderzoekend leren:

Bij onderzoekend leren wordt er via thema's en programma's gewerkt waarin ze zelf de opdrachten kunnen vormgeven en zo kunnen leren wat hun willen leren.

Leer kinderen werken met portfolio:

Door het portfolio houden de leerlingen op 't Prisma zicht op hun eigen ontwikkeling. Hier kunnen de leerlingen werkstukken in bewaren maar ook de spiegelbladen⁶ waarop ze aangeven welke vaardigheden ze al wel of nog niet bezitten. Zo kunnen ze hun eigen ontwikkeling bijhouden op een duidelijke manier.

⁶ Spiegelbladen worden op 't Prisma door de leerkracht ingezet als hulpmiddel om inzicht te krijgen in de ervaringen en gedachten van leerlingen op diverse gebieden, zoals welbevinden, werkhouding, kwaliteiten en leerpunten.

Bijlage F

Bestaande methodes

Tijdens deze bijeenkomsten leerden de kinderen meer over hun eigen gedrag en over het gedrag van een ander. Op deze manier werden zij getraind in het leren omgaan met problemen die zij tegenkwamen in de omgang met anderen (Kanjerttrainingen, z.d.). Binnen GelderVeste wordt daarnaast ook KanVAS ingezet. KanVAS is het digitale Kanjer Volg- en Adviesstelsel, dat is ontwikkeld door het kenniscentrum van de Kanjertraining. Dit stelsel bestaat onder andere uit een sociogram, een leerlingenvragenlijst, een docentvragenlijst en een breed scala aan pedagogische adviezen. Het volgsysteem bestaat uit vragenlijsten voor leerlingen, docenten en ouders/verzorgers. Daarnaast ook een sociogram (op basis van cijfers en smileys) en een sociale veiligheidslijst (Kanjerttrainingen, z.d.). KanVAS wordt ingezet als meetinstrument, om zo zicht te krijgen op de sociaal-emotionele ontwikkeling en welbevinden van de leerling.

Voor de leerlingen van leerjaar 8 op 't Prisma wordt de SCOL (Sociale Competentie ObservatieLijst) ingezet als leerlingvolgsysteem en meetinstrument voor sociale competentie. De SCOL is een scorelijst per leerling, die door de leerkracht, aan de hand van observaties, wordt ingevuld. De vragen beschrijven sociaal competent gedrag dat de leerling op een bij zijn leeftijd passende manier kan uitvoeren. De acht categorieën die hierbij centraal staan zijn: Ervaringen delen, aardig doen, samen spelen en werken, een taak uitvoeren, jezelf presenteren, een keuze maken, opkomen voor jezelf en omgaan met ruzie (SCOL, z.d.). SCOL is gericht op klassikale situaties, waarbij de leerlingen op basis van leerjaar bij elkaar in de klas zitten.

Voor de leerlingen in de overige leerjaren worden observatielijsten en kind-gesprekken door de leerkrachten ingezet om de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen te kunnen volgen (L.Weenk, persoonlijke mededeling, 23 mei 2017).

Over bestaande interventies en tools binnen het 3.0 onderwijs staat in de literatuur weinig beschreven. Binnen basisschool Wittering.nl wordt gebruik gemaakt van de Axenroos. Dit is een methode waarin de interactie tussen mensen in kaart gebracht kan worden. Dit biedt handvatten om in gesprek te gaan over hoe mensen met elkaar omgaan (Wittering.nl, 2016-2017). Binnen basisschool Wittering.nl wordt ook de betrokkenheids-schaal van Laevers ingezet om zicht te krijgen in de mate van betrokkenheid bij de leerlingen. Betrokkenheid van kinderen is een belangrijke voorwaarde om tot ontwikkeling te komen en dus belangrijk voor het realiseren van goed onderwijs. "Met een hoge betrokkenheid is er meer leerwinst en vooruitgang, ook bij kansarme kinderen" (Buyse, Snoeck, Bertrands, Declecg, & Laevers, 2009).

Bijlage G

Enquêtevragen overvliegen

Voor ons afstuderen zijn wij bezig met een onderzoek naar het overvliegen van leerlingen binnen 't Prisma en hoe de sociaal-emotionele ontwikkeling hierin meegenomen kan worden door de leerkrachten. Hierbij zijn wij heel benieuwd naar de ervaringen en meningen van u, als leerkracht/onderwijsassistent. Daarvoor vragen wij uw hulp. Zou u deze enquête in willen vullen, zodat wij een duidelijk beeld kunnen vormen van uw mening en ervaringen rondom het proces van overvliegen. Het is voor ons onderzoek namelijk van belang dat wij zoveel mogelijk reacties verzamelen, zodat er op die manier een duidelijk beeld verkregen wordt van de huidige en gewenste situatie.

De enquête zal ongeveer 10 minuten in beslag nemen.

Wij willen u alvast enorm bedanken dat u de tijd en moeite wilt nemen om zo aan ons onderzoek mee te werken!

Hoe lang bent u werkzaam op 't Prisma?

Hoe lang bent u werkzaam binnen het onderwijs?

Welke functie(s) vervult u binnen 't Prisma?

Wat 't Prisma belangrijk vindt op sociaal-emotioneel gebied zijn de begrippen:

Veiligheid: wanneer een kind zich veilig voelt in een groep zal hij zich beter kunnen ontwikkelen

Relaties: een kind moet relaties aan kunnen gaan omdat er veel samen gewerkt wordt maar ook moeten ze samen kunnen ontspannen door middel van spelen of sport.

Autonoom: een kind moet zijn eigen keuzes kunnen maken, verantwoordelijkheid tonen en initiatieven nemen

Kunt u zich vinden in deze belangrijke begrippen met betrekking tot de sociaal emotionele ontwikkeling

	Helemaal mee eens	1	2	3	4	Helemaal niet mee eens
Toelichting:		☐	☐	☐	☐	☐

In welke mate is de sociaal-emotionele ontwikkeling binnen het onderwijs belangrijk volgens u?

	Heel belangrijk	1	2	3	4	Heel onbelangrijk
Toelichting:		☐	☐	☐	☐	☐

Heeft u zicht op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen binnen de unit?

	Helemaal mee eens	1	2	3	4	Helemaal niet mee eens
Toelichting:		☐	☐	☐	☐	☐

Wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen binnen uw unit op dit moment bijgehouden?

☐ Ja

☐ Nee

Hoe staat u tegenover het laten overvliegen van leerlingen?

Heel positief

1

2

3

4

Helemaal niet positief

5

Toelichting

Wanneer is een leerling er volgens u aan toe om over te vliegen?

Toelichting:

Bijlage H

Interviewguides diepte-interview regisseurs

De interviewguides die tijdens de interviews gebruikt zijn, komen zeer overeen met onderstaande interviewgide.

Interview met de regisseurs van unit 1, 2 en 3 van basisschool 't Prisma	
Introductie	Wij willen jullie graag bedanken voor uw medewerking binnen ons afstudeeronderzoek. Wij zijn Marieke Eiting en Joyce Hoogsteder. Wij voeren dit onderzoek uit in opdracht van Hogeschool Arnhem en Nijmegen en basisschool 't Prisma (GelderVeste). Ons onderzoek richt zich op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen. Onze aandacht is hierbij vooral gericht op het begin van het overvliegproces (De keuze of een kind het proces in gaat ja of nee). Dus wanneer we het hebben over het proces van overvliegen gaat het over dit gedeelte van het proces.
Het doel van het interview	Het doel van het interview is inzicht krijgen in de meningen en ervaringen van de regisseurs van de verschillende units, de mogelijkheden die binnen het onderwijs beschikbaar zijn met betrekking tot het volgen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.
Tijd en anonimiteit	Het interview zal ongeveer een uur duren en zal volledig anoniem weergegeven worden. Als het interview even gestopt moet worden kunnen jullie dat altijd aangeven.
Opnemen	Graag willen wij jullie vragen of wij het interview op mogen nemen en u hiervoor toestemming wilt geven door bijbehorend formulier in te vullen. Het fragment zal alleen door ons worden beluisterd en na het analyseren worden verwijderd.
Belangrijke onderwerpen	Vragen die gesteld kunnen worden
Inleiding	Wat is uw opleidingsachtergrond? Hoelang ben al werkzaam binnen het onderwijs? Welke functies heeft u hierin gehad? Hoeveel ervaring heeft u met het over laten vliegen van leerlingen?

Sociaal- emotionele ontwikkeling	Wat verstaat u onder de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen het onderwijs? Past dit volgens u binnen de visie van het 3.0 onderwijs (op 't Prisma). Zo ja, kunnen jullie daar wat meer over vertellen? In welke mate is de sociaal-emotionele ontwikkeling binnen 't Prisma belangrijk volgens jullie? Waarom vinden jullie dit?
In kaart brengen van de sociaal-emotionele ontwikkeling	Hebben jullie zicht op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen binnen de unit? Is het voor jullie haalbaar om de aandacht ook te richten op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen en dit bij te houden? Hoe vinden jullie dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen over het algemeen wordt gevolgd/begeleid door de leerkrachten? Wat kan er hier volgens jullie anders of beter? Wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling binnen de verschillende units volgens dezelfde manier gevolgd?
Overvliegproces	Wat is jullie visie met betrekking tot het laten overvliegen van leerlingen in het algemeen? Wat is er volgens jullie goed/positief aan het over laten vliegen van leerlingen? Wat zijn volgens jullie de nadelen van het over laten vliegen van leerlingen? Hoe zou het overvlieg proces er (in de ideale situatie) volgens jullie uit moeten zien? Welke functie heeft de regisseur binnen het proces van overvliegen? Wordt het proces van overvliegen op dit moment binnen de unit geëvalueerd? Zo ja, op welke wijze wordt dit gedaan?
Overvliegen en sociaal-emotionele ontwikkeling	Welke rol speelt de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen in het algemeen? (Begin van het proces)? Hoe wordt er op dit moment rekening gehouden met de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen?

	Welke rol zal de sociaal-emotionele ontwikkeling volgens jullie spelen in de ideale situatie van het overvliegproces? Hoe ziet die ideale situatie eruit? Hebben alle leerkrachten binnen de verschillende units zicht op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen? Hoe vindt je dat leerkrachten het beste kunnen handelen met betrekking tot overvliegen en de sociaal-emotionele ontwikkeling? Hoe kan dit volgens jullie worden toegepast binnen 't Prisma?
Overvliegen en de cognitieve ontwikkeling	Hoe belangrijk is de cognitieve ontwikkeling van een leerling die in aanmerking komt om over te vliegen? Hoe vinden jullie dat de cognitieve ontwikkeling van een leerling wordt meegenomen in het proces van overvliegen?
Ervaringen Overwegingen	Bij hoeveel van die leerlingen is het overvliegen een succes geweest? Waar lag dat volgens jullie aan? Bij hoeveel leerlingen was het overvliegen geen succes? Waar lag dat volgens jullie aan? Wat zijn volgens jullie overwegingen om kinderen over te laten vliegen? Wanneer is een leerling er volgens jullie aan toe om over te vliegen? Welke vaardigheden en eigenschappen moet de leerling volgens u bezitten om succesvol over te kunnen vliegen?
Laatste punten	Zijn er nog belangrijke aanvullingen waar we niet aan toe gekomen zijn? Hebben jullie nog vragen aan ons? Hoe hebben jullie het interview ervaren?
Slot	Hartelijk dank voor jullie medewerking aan ons interview. Wij gaan het interview uitschrijven en analyseren voor gebruik van ons onderzoek. Willen jullie het transcript nogmaals teruglezen om te kijken of wij alles goed hebben begrepen? Op welke manier willen jullie deze terugkoppeling ontvangen?

Bijlage I

Begrippenlijst coderen

Begrippen	Betekenis
Sociaal-emotionele ontwikkeling	Ontwikkeling die betrekking heeft op de sociale relaties en interacties met anderen en op duurzame eigenschappen die de ene persoon van de andere onderscheiden (Feldman, 2012)
Cognitieve ontwikkeling	Het proces van leren. Dit is het opnemen, verwerken en opnieuw gebruiken van kennis en informatie (NCJ, z.d.).
Fysieke ontwikkeling	Groei van lengte en gewicht en de ontwikkeling van de hele bewegingspatronen (motorische ontwikkeling) (NCJ, z.d.).
Groepsdynamica	“Binnen groepsdynamica wordt onderzoek gedaan naar het gedrag van mensen in groepen, de ontwikkeling van groepen en de onderlinge relaties tussen groepen en individuen” (Luitjes & Zeeuw-Jans, 2013, P15).
Persoonlijke ontwikkeling	“De groei en vooruitgang van iemands persoonlijke eigenschappen. Deze eigenschappen kunnen vrijwel alle aspecten van iemand leven omhelzen, maar meestal gaat het om zogenaamde kerneigenschappen” (Salusi, 2011).
Zelfverantwoordelijkheid/zelfstandigheid	“Zelfstandigheid is het in staat zijn om onafhankelijk te zijn van een ander. Dat gaat niet alleen om praktische dingen, maar ook om het zelfstandig keuzes te maken” (Ensie, 2017).
Zelfvertrouwen	Vertrouwen op je eigen mogelijkheden (Nederlandse encyclopedie, z.d.).
Verantwoordelijkheid	De taak/plicht om voor iets of iemand te zorgen (Nederlandse encyclopedie, z.d.).
Autonomie	Zelfbeschikking, het vermogen om zelf na te denken en zelf bepalen wat je wilt met je leven. Volgens kant: een situatie waarin de mens als redelijk wezen zelf zijn wetten stelt (Rothfus, 2014).

Bijlage J

Analysesets per deelvraag

Deelvraag 1: welke positieve aspecten en welke knelpunten ervaren de leerkrachten op dit moment bij het betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen die in aanmerking komen om over te vliegen.

Sociaal-emotionele ontwikkeling – Leerkrachten – Positief

Sociaal- emotionele ontwikkeling – leerkrachten – negatief

Sociaal- emotionele ontwikkeling – leerkrachten – probleem

Sociaal- emotionele ontwikkeling – leerkrachten – oplossing

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – leerkrachten

Sociaal- emotionele ontwikkeling – overvliegers – positief

Sociaal- emotionele ontwikkeling – overvliegers – negatief

Sociaal- emotionele ontwikkeling – overvliegers – probleem

Sociaal- emotionele ontwikkeling – overvliegers – oplossing

Deelvraag 2: Wat is er volgens de leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem nodig om zicht te krijgen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, die in aanmerking komen om over te vliegen?

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – probleem

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – oplossing

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – positief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – negatief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – succesvol

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – niet succesvol

3.0 onderwijs – Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – probleem

3.0 onderwijs – Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – oplossing

3.0 onderwijs – Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – positief

3.0 onderwijs – Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – negatief

3.0 onderwijs – Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – succesvol

3.0 onderwijs – Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – niet succesvol

Methode – overvliegen – leerkracht – positief

Methode – overvliegen – leerkracht – negatief

Methode – overvliegen – leerkracht – probleem

Methode – overvliegen – leerkracht – oplossing

Methode – overvliegen – leerkracht – succesvol

Methode – overvliegen – leerkracht – niet succesvol

Deelvraag 3: Wat zijn de ervaringen van de ondersteuningscoach binnen het zorgteam van scholengroep GelderVeste met betrekking tot het gestructureerd betrekken van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen, door de leerkrachten van basisschool 't Prisma in Doetinchem in het proces van overvliegen?

Overvliegen – leerlingen – positief

Overvliegen – leerlingen – negatief

Overvliegen – leerlingen – probleem

Overvliegen – leerlingen – oplossing

Sociaal-emotionele ontwikkeling – ondersteuningscoach – leerlingen

Sociaal-emotionele ontwikkeling – ondersteuningscoach – positief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – ondersteuningscoach – negatief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – 3.0 onderwijs - overvliegers – probleem

Sociaal-emotionele ontwikkeling – 3.0 onderwijs - overvliegers – oplossing

Sociaal-emotionele ontwikkeling – 3.0 onderwijs - overvliegers – positief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – 3.0 onderwijs - overvliegers – negatief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – leerkrachten – probleem

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – leerkrachten – oplossing

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – leerkrachten – positief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – overvliegers – leerkrachten – negatief

Sociaal-emotioneel – GelderVeste – positief

Sociaal-emotioneel – GelderVeste – negatief

Sociaal-emotioneel – GelderVeste – probleem

Sociaal-emotioneel - GelderVeste – oplossing

Overvliegen – 3.0 onderwijs – GelderVeste

Deelvraag 4: Hoe betreft basisschool De Zonneboom binnen scholengroep GelderVeste de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in het proces van overvliegen?

Sociaal-emotionele ontwikkeling - De Zonneboom – positief

Sociaal-emotionele ontwikkeling - De Zonneboom – negatief

Sociaal-emotionele ontwikkeling - De Zonneboom – probleem

Sociaal-emotionele ontwikkeling - De Zonneboom – oplossing

Overvliegen – leerkrachten - De Zonneboom – positief

Overvliegen – leerkrachten - De Zonneboom - negatief

Overvliegen – leerkrachten - De Zonneboom - probleem

Overvliegen – leerkrachten - De Zonneboom - oplossing

Overvliegen – leerkrachten - De Zonneboom – succesvol

Overvliegen - leerkrachten- De Zonneboom – niet succesvol

Overvliegen – proces - De Zonneboom – positief

Overvliegen – proces - De Zonneboom – negatief

Overvliegen – proces - De Zonneboom – probleem

Overvliegen – proces - De Zonneboom – oplossing

Overvliegen – proces – positief

Overvliegen – proces – negatief

Overvliegen – proces – probleem

Overvliegen – proces – oplossing

Overvliegen – proces

Deelvraag 5: Welke hulpmiddelen, beschikbaar binnen het 3.0 onderwijs, zijn geschikt om binnen 't Prisma in Doetinchem in te zetten om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in kaart te brengen (en te volgen)?

Sociaal-emotionele ontwikkeling – leerlingen - positief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – leerlingen –negatief

Sociaal-emotionele ontwikkeling – leerlingen- probleem

Sociaal-emotionele ontwikkeling – leerlingen – oplossing

Sociaal-emotionele ontwikkeling – leerlingen -succesvol

Sociaal-emotionele ontwikkeling – leerlingen -niet succesvol

Overvliegen - 3.0 onderwijs – positief

Overvliegen – 3.0 onderwijs –negatief

Overvliegen – 3.0 onderwijs –probleem

Overvliegen – 3.0 onderwijs –oplossing

Overvliegen – 3.0 onderwijs –succesvol

Overvliegen – 3.0 onderwijs –niet succesvol

Methode – Sociaal-emotionele ontwikkeling – positief

Methode – Sociaal-emotionele ontwikkeling – negatief

Methode – Sociaal-emotionele ontwikkeling – probleem

Methode – Sociaal-emotionele ontwikkeling – oplossing

Sociaal-emotionele ontwikkeling- methode – 3.0 onderwijs

Bijlage K

Tijdspad voor de uitvoering van het onderzoek.

Datum	Wat	Wie
16/03/2017	Deadline plan van aanpak tot 16.00: go of no go.	
20/03 - 24/03 (21/03 lesdag)	Interviewguides/ enquête maken en afspraken maken voor de interviews met alle betrokkenen. Enquête na laten kijken door de praktijkbegeleider en versturen naar de leerkrachten.	Samen
27/03 - 31/03 (27/03 lesdag + studiedag op 't Prisma)	Bij een no go: het plan van aanpak verbeteren. Interviews afnemen bij de regisseurs. Bord (deelvraag 2) plaatsen en introduceren in de personeelskamer voor de mening van de leerkrachten.	Samen
03/04 - 07/04	Interviews regisseurs uittypen en enquête analyseren. (Bezoek basisschool De Zonneboom) (Bezoek Ton van Rijn)	Joyce: 2 interviews Marieke 1 interview + enquête analyseren
10/04 - 14/04 (10/04 lesdag) (13/04 studiedag) (14/04 vrij i.v.m. goede vrijdag)	(Bezoek basisschool De Zonneboom) (Bezoek Ton van Rijn) Interview ondersteuningscoach van GelderVeste (Anita de Graaf). Leerkrachten herinneren aan het bord over (deelvraag 2).	Samen
18/04 - 21/04 (17/04 vrij i.v.m. Pasen) (19/04 Loopbaandag)	Resultaten bord (deelvraag 2) analyseren Interview ondersteuningscoach, Ton van Rijn en De Zonneboom uittypen.	Joyce: analyseren en 1 interview uittypen Marieke: 2 interviews uittypen
24/04 - 28/04	Meivakantie: praktijkplek + HAN gesloten. Overige interviews analyseren en beginnen met resultaten beschrijven.	Samen
01/05 - 05/05	Meivakantie: praktijkplek + HAN gesloten	
08/05 - 12/05	Aanbevelingen schrijven, methode van onderzoek aanpassen.	Samen

11/05	Deadline concept onderzoek tot 12.00	
15/05 - 19/05	Samenvatting maken, beginnen met het product + implementatieplan.	Samen
22/05 - 26/05 (24/05 studiedag) (25/06 hemel- vaartsdag) (26/5 HAN gesloten)	Product en implementatieplan maken. Voor feedback opsturen naar de opdrachtgever.	Samen
29/05 - 02/06	Afronden, verbeteren en extra aanvullingen maken.	Samen
02/06	Onderzoek inleveren in de DIB	
05/06	Deadline onderzoeksrapport en projectresultaat	
05/06 – 09/06	Product en implementatieplan afmaken. Presentatie maken	
12/6	Individuele casustoets	
13/06	Afronding product, implementatieplan en presentatie.	
14/6	Presentatie eindproduct	

Bijlage L

Logboek

In het logboek staan de activiteiten die in de eerste periode van het afstudeeronderzoek gedaan zijn. Hierbij staat specifiek aangegeven door wie. Staat dit er niet bij, dan is dit samen uitgevoerd. Tijdens het plan van aanpak hebben de onderzoekers één keer afzonderlijk van elkaar gewerkt. Bij de andere datums hebben de onderzoekers samen gezeten.

Datum	Tijd + verantwoording	Wie?
2-11-2017	+/- 2 uur, kennismaking met de opdrachtgever.	Marieke & Joyce
23-01-2017	<u>8.45-11.30</u> Hoorcollege over de start van het afstuderen. Kleine planning gemaakt voor de komende weken.	Marieke & Joyce
27-01-2017	<u>13.00- 15.30</u> Afspraak opdrachtgever op 't Prisma over de vraag en een introductie in het onderwijs wat op 't Prisma gegeven wordt voor Joyce.	Marieke & Joyce
31-01-2017	<u>9.00-13.00</u> Samenwerkingscontract samen ingevuld en elkaar beter leren kennen.	Marieke & Joyce
02-02-2017	<u>11.45- 13.00</u> Het samenwerkingscontract afgemaakt en een begin gemaakt met het concept van de probleemanalyse 5xW+H.	Marieke & Joyce
03-02-2017	<u>13.00-15.30</u> Projectovereenkomst ingevuld met de opdrachtgever en samen met de opdrachtgever meer informatie verzameld over het vraagstuk.	Marieke & Joyce
06-02-2017	<u>9.00 – 17.30</u> Probleemanalyse schrijven a.d.h.v. 5xW+H model. <u>16.00-17.30</u> : Begeleidingsles	Marieke & Joyce
07-02-2017	<u>09.00 – 12.00</u> Literatuur zoeken. (Marieke) Start met het schrijven van de inleiding. (Joyce)	Marieke & Joyce

08-02-2017	Afzonderlijk van elkaar thuis literatuur gezocht.	Marieke & Joyce
09-02-2017	<u>9.00 – 16.00</u> Joyce heeft een rondleiding door de school gekregen van Marieke. Gesprek met een leerling afgenomen om zicht te krijgen op de probleemanalyse en afspraak met de opdrachtgever	Marieke & Joyce
10-02-2017	<u>9.00-16.00</u> Verder gegaan met de literatuurstudie (Joyce) praktijkanalyse (Marieke)	Marieke & Joyce
13-02-2017	<u>9.00- 15.00</u> Verder gegaan met de Praktijkanalyse + literatuurstudie. <u>13.30-15.00:</u> Hoorcollege	Marieke & Joyce
14-02-2017	<u>9.00-14:15</u> Vragen opgesteld voor de gesprekken met leerkrachten en taken geformuleerd. Bevragen: Marieke, notuleren: Joyce, kan ook vragen stellen die haar van belang lijken.	Marieke & Joyce
15-02-2017	<u>12.00- 16:45</u> Gesprekken met leerkrachten. Bevragen: Marieke, notuleren: Joyce	Marieke en Joyce
16-02-2017	<u>9.00-15:45</u> Gesprekken van de leerkrachten samengevat en verwerkt in de probleemanalyse (Joyce) Extra literatuur bijgevoegd, plan van aanpak opgestuurd naar medestudenten + de begeleider (Marieke) Gesprek met de opdrachtgever over de probleemstelling	Marieke en Joyce
17-02-2017	<u>9.00 – 12:30</u> Feedback opgeschreven voor medestudenten en het logboek gemaakt.	Marieke & Joyce
20-02-2017	<u>9.00- 17.00</u> Feedback van Mariska verwerken in het onderzoek (Marieke) en nieuwe literatuur gezocht (Joyce). <u>14.15-17.00:</u> Beschouwingsles en begeleidingsles	Marieke & Joyce

21-02-2017	<u>9.00 – 13:30</u> Start gemaakt met het verwerken van de feedback van Mariska. <u>12.00-13.30</u> : Hoorcollege	Marieke & Joyce
22-02-2017	<u>9.00 – 15:00</u> Literatuurstudie (Marieke), feedback Mariska en Miriam (vriendin Joyce) volledig verwerkt in het plan (Joyce). Tussendoor gewisseld van taak.	Marieke & Joyce
23-02-2017	<u>9.00 – 15:00</u> Hoofdvraag en deelvragen gevormd, ministerie van Onderwijs gemaild en school Wittering.nl gemaild. Feedback gevraagd aan Nienke (zus Marieke) en gedeeltelijk verwerkt.	Marieke & Joyce
24-02-2017	<u>9.00 – 12:00</u> Hoofd- en deelvragen bijgewerkt en de laatste feedback van Nienke verwerkt.	Marieke & Joyce
06-03-2017	<u>9.00 – 16.00</u> Plan van aanpak extra doorlezen. Deelvraag toegevoegd (Joyce) en een start gemaakt met de methode van onderzoek (Marieke). <u>14.15-16.00</u> : Beschouwingsles	Marieke & Joyce
07-03-2017	<u>9.00- 15.00</u> Deelvragen veranderd en toegevoegd, Verder gegaan met de methode van onderzoek. Wittering.nl en het ministerie gemaild. <u>12.00-13.30</u> : Hoorcollege	Marieke & Joyce
08-03-2017	<u>9.00-14.00</u> Methode van onderzoek afgemaakt (Marieke) Eerste interviewguide gemaakt (Joyce) en nagekeken	Marieke & Joyce
09-03-2017	<u>9.00-16.00</u> Plan van aanpak gestuurd naar mede-studenten, feedback teruggestuurd. Leerkrachten op de hoogte gebracht van de voortgang en een afspraak met de opdrachtgever om de methode van onderzoek te bespreken.	Marieke & Joyce

10-03-2017	<u>9.00-12.00</u> Feedback verwerken. Het plan van aanpak nalezen en opsturen naar de opdrachtgever.	Marieke & Joyce
13-03-2017	<u>9.00 – 17.30</u> De hoofdvraag en deelvragen opgestuurd naar Mariska (begeleider) voor de laatste feedback. Methode van onderzoek aangepast. <u>16.00-17.30</u> begeleidingsles	Marieke & Joyce
14-03-2017	<u>10.00-15.00</u> De tips die in de les gegeven zijn in het plan van aanpak verwerkt. De feedback van Mariska over de deelvragen verwerkt. <u>13.30-15.00</u> Hoorcollege	Marieke & Joyce
15-03-2017	<u>9.00-14.00 uur</u> Plan van aanpak nakijken. Informatie verkregen van de directeur van Wittering.nl verwerken in het plan van aanpak. Interview leerling uittypen en bijvoegen in de bijlage. Deelvragen nogmaals naar de opdrachtgever gestuurd.	Marieke & Joyce
16-03-2017	<u>9.00- 14.00</u> Plan van aanpak nog een keer kritisch doorgelezen. Laatste punten worden toegevoegd en ingeleverd via de mail.	Marieke & Joyce
17-03-2017	<u>10.00-14.00</u> Kennismakingsgesprek gehad met de ondersteuningscoach van GelderVeste. Mails gestuurd naar de regisseurs van de units en Ton van rijen om afspraken te maken over de interviews. Gesprek met Lilian.	Marieke & Joyce
20-03-2017	<u>9.00-13.00 uur</u> GO gekregen. Gekregen feedback verwerken in het plan van aanpak (Joyce). Enquêtevragen maken (Marieke).	Marieke & Joyce
21-03-2017	<u>13.30–15.15 uur</u>	Marieke & Joyce

	Hoorcollege + foto's jaarboek maken	
23-03-2017	<u>11.00-15.30 uur</u> Gesprek Lilian. Interviewguides en enquêtevragen na feedback van Lilian aanpassen. Regisseurs mailen voor afspraak groepsinterview. Enquêtevragen mailen naar Jurgen Elfrink (Marieke)	Marieke & Joyce
27-03-2017	<u>11.00-17.30 uur</u> Interview Ton van Rijn bevestigen (Joyce). Interviewguide groepsinterview regisseurs maken en naar Lilian mailen voor feedback <u>16.00-17.30 uur</u> Begeleidingsles. Feedback plan van aanpak bespreken.	Marieke & Joyce
28-03-2017	<u>9.00-13.00 uur</u> Feedback 1 ^e beoordelaar aanpassen in plan van aanpak + Eric mailen voor toelichting feedback (Joyce) Enquête opstellen en publiceren (Marieke)	Marieke & Joyce
29-03-2017	<u>9.00- 16.00uur</u> Gesprek Lilian. Test enquête versturen naar Lilian (Marieke) Ideeënposter teamkamer maken en ophangen (Joyce) Leerkrachten informeren over voortgang onderzoek en ideeënposter + enquête introduceren. Enquêtes verzenden naar alle leerkrachten/onderwijsassistenten.	Marieke & Joyce
05-04-2017	<u>10.00- 17.30</u> Interview voorbereiden, Leerkrachten herinneringen gestuurd voor de enquête en het bord in de teamkamer. Proefinterview uitgevoerd met Lilian (Joyce heeft het interview geleid, Marieke heeft aantekeningen gemaakt).	Marieke & Joyce
10-04-2017	<u>10:30-17:30</u> Interview Ton van Rijn (Marieke heeft het interview geleid, Joyce heeft aantekeningen gemaakt) Interview van Lilian (Marieke) en Ton (Joyce) uittypen	Marieke & Joyce

	Begeleidingsles	
11-04-2017	<u>9.00-15.00</u> Interview Anita de Graaf (Marieke heeft het interview geleid, Joyce heeft aantekeningen gemaakt) Verder met het uittypen van de interviews. Herinnering gestuurd enquêtes	Marieke & Joyce
12-04-2017	<u>9.00-17.00</u> Interviews uittypen Enquêtes verwerken Interview regisseurs (Joyce heeft het interview geleid, Marieke heeft aantekeningen gemaakt).	Marieke & Joyce
13-04-2017	<u>9.00- 15.00</u> Joyce interview respondent 2 en 3 uittypen Marieke interview respondent 1 en het groepsinterview uittypen.	Marieke en Joyce
14-04-2017	Afzonderlijk van elkaar verder met de interviews uittypen en fragmenteren.	Marieke & Joyce
18-04-2017	<u>9.00-16.00</u> Coderen van de eerste interviews d.m.v. Excel.	Marieke & Joyce
19-04-2017	<u>Loopbaandag</u> <u>Na de loopbaandag afzonderlijk thuis verder gegaan met coderen</u>	Marieke & Joyce
20-04-2017	<u>8.30-15.30</u> Aanwezig geweest bij koffie uurtje op 't Prisma om in gesprek te kunnen gaan met verschillende ouders. Laatste interview uitgevoerd en verder gegaan met coderen. Aan het einde van de dag samen met de leerkrachten nog wat briefjes ingevuld voor deelvraag 2.	Marieke & Joyce
21-04-2017	<u>9.00-14.00</u> Uitkomsten van de enquête in een schema verwerkt (Marieke) transcript maken van het laatste interview (Joyce) en het coderen van de interviews.	Marieke & Joyce

24-04-2017	<u>9.30-14.00</u> Analyse sets gemaakt voor de interviews, reminders gestuurd voor de laatste enquêtes.	Marieke & Joyce
25-04-2017	Afzonderlijk van elkaar de transcripten en Excel bestanden nagekeken en feedback opgeschreven	Marieke & Joyce
26-04-2017	9.30- 14.30 Vervolg feedback geven + bespreken en beginnen met de analyse van deelvraag 2.	Marieke en Joyce
02-05-2017	9.00-16.00 Met de analysesets de interviews geanalyseerd, begonnen met de resultaten uittypen van deelvraag 1 en 2. Vervolgens de resultaten van deelvraag 2 naar Mariska gestuurd voor feedback en de resultaten van deelvraag 1 naar de opdrachtgever gestuurd voor feedback.	Marieke en Joyce
04-05-2017	9.00- 16.00 Verder met de methode van onderzoek, opmaak van het onderzoeksrapport bijvoegen. 11.15- 12.45 Begeleidingsles	Marieke & Joyce
08-05-2017	9.00 – Resultaten deelvraag 3, 4 en 5 uitwerken + aanpassen methode van onderzoek.	Marieke & Joyce
09-05-2017	Conclusie deelvraag 1, 3 en 4 schrijven.	Marieke & Joyce
10-05-2017	Conclusie onderzoeksvraag en deelvraag 2 en 5 schrijven.	Marieke & Joyce
11-05-2017	12.00 uur: Concept onderzoeksrapport inleveren	Marieke & Joyce
12-05-2017		Marieke & Joyce
15-05-2017		Marieke & Joyce
16-05-2017	Onderzoeksplan aanpassen n.a.v. feedback Eva en Suraya. Feedback geven op onderzoeksrapport Eva en Suraya (Joyce) en Daphne en Susan (Marieke)	Marieke & Joyce
17-05-2017	9.00 – 15.00 werken op 't Prisma. 13.00 uur afspraak Lilian	Marieke & Joyce
18-05-2017	9.30 – 10.00 uur begeleidingsles: bespreken feedback concept	Marieke & Joyce

19-05-2017	Verwerken feedback Mariska + databoek maken	Marieke & Joyce
22-05-2017	8.45 – 10.15 uur Beschouwingsles 12.00-14.30 werken op 't Prisma. Afspraak Lilian en bespreken product met regisseur unit 2.	Marieke & Joyce
23-05-2017	Verwerken feedback Lilian (Marieke) schrijven implementatieplan (Joyce)	Marieke & Joyce
24-05-2017	Onderzoeksrapport nakijken (Joyce) schrijven implementatieplan (Marieke) onderzoek opsturen naar respondenten buiten 't Prisma.	Marieke & Joyce
25-05-2017	<i>Hemelvaartsdag</i>	Marieke & Joyce
29-05-2017	Onderzoeksrapport en implementatieplan doorlezen en aanpassen.	Marieke & Joyce
30-05-2017	Onderzoeksrapport en implementatieplan doorlezen en aanpassen. Titelpagina toevoegen Joyce: Implementatieplan Daphne en Susan lezen en feedback geven. Marieke: implementatieplan opsturen voor feedback	Marieke & Joyce
31-05-2017	Onderzoeksrapport doorlezen en aanpassen. Implementatieplan aanpassen naar aanleiding van feedback. Toestemmingsformulier Lilian ondertekenen en toevoegen aan onderzoeksrapport	Marieke & Joyce
01-06-2017	Onderzoeksrapport en implementatieplan doorlezen en aanpassen. Beschouwings- en begeleidingsles	Marieke & Joyce
02-06-2017	Laatste aanpassingen onderzoeksrapport en implementatieplan naar aanleiding van begeleidingsles. Inleveren onderzoeksrapport en projectresultaat in de DIB	Marieke & Joyce

Bijlage K

Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker.

Bijlage 7: Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Onderzoek bij mensen of verzamelen van gegevens van mensen vereist bijzondere zorgvuldigheid. Om de privacy van betrokkenen te waarborgen, dien je als studentonderzoeker altijd vertrouwelijk en zorgvuldig met die informatie om te gaan.

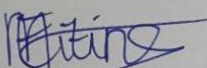
Deze geheimhoudingsplicht geldt voor alle medewerkers in zorg en welzijn. Je verbindt je aan geheimhouding door het ondertekenen van deze verklaring.

In te vullen door student:

Studentnummer	503426
Naam	Marieke Eiting
Opleiding	Pedagogiek
Geboortedatum	17-9-1991
Geboorteplaats	Winterswijk

Hierbij verklaar ik dat:

- ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze *Gedragscode*. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de HAN;
- ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen;
- ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

Datum	17-3-2017
Handtekening	

Bijlage 7: Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Onderzoek bij mensen of verzamelen van gegevens van mensen vereist bijzondere zorgvuldigheid. Om de privacy van betrokkenen te waarborgen, dien je als studentonderzoeker altijd vertrouwelijk en zorgvuldig met die informatie om te gaan.

Deze geheimhoudingsplicht geldt voor alle medewerkers in zorg en welzijn. Je verbindt je aan geheimhouding door het ondertekenen van deze verklaring.

In te vullen door student:

Studentnummer	524746
Naam	Joyce Hoogsteder
Opleiding	Pedagogiek
Geboortedatum	06-07-2017
Geboorteplaats	Nijmegen

Hierbij verklaar ik dat:

- ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze *Gedragcode*. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de HAN;
- ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen;
- ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

Datum	17-03-2017
Handtekening	

